

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra nederlandistiky

Akademický rok 2019/2020

**OP ZOEK NAAR HET NEDERLANDSE EN TSJECHISCHE
NATIONALE GEVOEL IN LITERATUUR VAN HET BEGIN
VAN DE 20STE EEUW: VERGELIJKING VAN FRANK VAN
WEZEL EN SOLDAAT ŠVEJK**

IN SEARCH OF THE DUTCH AND THE CZECH NATIONAL FEELING IN THE
LITERATURE OF THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY: COMPARISON OF FRANK
VAN WEZEL AND SOLDAT SVEJK

*CESTA ZA NIZOZEMSTVÍM A ČEŠTVÍM V LITERATUŘE NA POČÁTKU
DVACÁTÉHO STOLETÍ: SROVNÁNÍ FRANKA VAN WEZELSE A VOJÁKA
ŠVEJKA*

Bakalářská diplomová práce

Praktická nizozemská filologie – Francouzská filologie

Julie Wolfová

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá, Ph.D.

Olomouc 2020

Verklaring

Ik verklaar dat ik mijn bachelorscriptie zelfstandig geschreven heb en alle vakliteratuur en bronnen die ik gebruikt heb in de literatuurlijst heb vermeld.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 16. dubna 2020

Julie Wolfová

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte mijn dank betuigen aan mijn begeleider Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá, Ph.D. voor haar waardevolle adviezen, geduld en opmerkingen die mij hebben geholpen bij het schrijven van mijn bachelor scriptie. Verder betuig ik mijn dank aan prof. Wilken Engelbrecht, cand. litt.en prof. Hubert François den Berg voor hun adviezen en help met literatuur- en andere bronnen.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své práce, Mgr. Pavlíně Knap-Dlouhé, Ph.D. za její cenné rady, trpělivost a postřehy, které mi pomohly při psaní práce. Dále děkuji prof. Wilkenu Engelbrechtovi, cand. litt. a prof. Hubertu François den Bergovi za jejich rady a cennou pomoc se zdroji.

Inhoudsopgave

1	Natie, burgerschap, nationaliteit, nationale identiteit.....	9
1.1	De natie	9
1.2	Het burgerschap en de nationaliteit.....	10
1.3	De nationale identiteit	10
1.4	Het verschil tussen naties	11
1.5	De Nederlander	11
1.5.1	De stereotypische Nederlander	12
1.5.2	De authentieke Nederlander	14
1.6	De Tsjech	17
1.6.1	De stereotypische Tsjech	18
1.6.2	De authentieke Tsjech	19
1.7	De vergelijking.....	21
2	Historische context van de scriptie.....	22
2.1	Europa vanaf de eeuwwisseling tot jaren 1920.....	22
2.2	Nederland vanaf de eeuwwisseling tot jaren 1920.....	23
2.3	Tsjechië vanaf de eeuwwisseling tot jaren 1920.....	25
3	Nationale identiteit: de eeuwwisseling tot jaren 1920 (20ste eeuw).....	27
3.1	Europese nationale identiteit: de eeuwwisseling tot jaren 1920 (20 ^e eeuw).....	27
3.2	De Nederlander: de eeuwwisseling tot jaren 20 (20 ^e eeuw)	28
3.3	De Tsjech: de eeuwwisseling tot jaren 1920 (20 ^e eeuw).....	29
4	Nationale identiteit in de literatuur tot 1920	31
4.1	Nederlandstalige schrijvers op zoek naar ‘de Nederlander’	31
4.1.1	Adrianus Michiel de Jong	31
4.1.2	Nescio	32
4.1.3	Willem Elsschot.....	33
4.2	Tsjechische schrijvers op zoek naar ‘de Tsjech’	33

4.2.1	Jaroslav Vrchlický	33
4.2.2	Jan Neruda	34
4.2.3	Jaroslav Hašek	36
5	ONDERZOEK: ‘Frank van Wezels roemruchte jaren’ en ‘De lotgevallen van de brave Soldaat Švejk’	38
5.1	Frank van Wezels roemruchte jaren.....	38
5.1.1	De gelijkwaardigheid en tolerantie.....	38
5.1.2	De collectiviteit.....	39
5.1.3	De nuchterheid.....	41
5.1.4	De gezelligheid	42
5.1.5	Humor en optimisme	43
5.1.6	Leersen’s geografische karakter van een Nederlander	44
5.2	De lotgevallen van de brave Soldaat Švejk.....	44
5.2.1	De eenvoudigheid en de naïviteit	44
5.2.2	De eerlijkheid en de directheid.....	45
5.2.3	De bierliefhebbers.....	47
5.2.4	De ‘Pepieci’	48
5.2.5	Onvriendelijk tot verschillen	49
5.2.6	Pragmatisme en realisme	50
5.2.7	Humor: De lachende besties	52
5.3	Vergelijking	52
5.4	Conclusie.....	53
6	Conclusie.....	54
7	Vermeelding literatuur- en andere bronnen.....	56
8	Bijlage 1	56
9	Tsjechische samenvatting.....	61
10	Abstract.....	Error! Bookmark not defined.

11	Formele anotatie in het Tsjechisch	Error! Bookmark not defined.
----	--	-------------------------------------

Inleiding

Deze bachelor scriptie behandelt de zoektocht naar de Nederlandse en de Tsjechische identiteit. Ik vergelijk de nationale identiteit van beide landen uitgedrukt in boeken rond de periode van de Eerste Wereldoorlog. Ik stel een hypothese dat de Nederlander en de Tsjech niet vergelijkbaar zijn. Verder veronderstel ik de ware basis van de stereotypes en dat beide gekozen literaire personages authentieke representaties zijn van de twee volken.

Doordat ik al jaren geïnteresseerd ben in de culturele verschillen tussen landen, vind ik het een amusant thema. Mijn studies zijn al voor het eerste jaar aan universiteit begonnen met een onderzoek van de Nederlandse levensmanier als gezien door een Engelse expat Simon Wolcott in Amsterdam. Vanaf 2015 interesseer ik me voor de vergelijking van het leven en de tradities in Nederland en Tsjechië.

In het eerste hoofdstuk behandel ik de definities van de kernbegrippen van de scriptie, de natie, het volk en de nationale identiteit en de situatie in Nederland en Tsjechië. Toen de hedendaagse koningin Máxima in 2007 heeft geproclameerd dat de Nederlander niet bestaat, heeft zij ermee een enorme discussie ontketend in de Nederlandse maatschappij. In het volk is er de nationale trots wakker geworden en alle media's zochten naar de typische Nederlander. Anderzijds behandelt de Tsjechische natie de kwestie van de nationale bewustzijn al vanaf de Nationale Wedergeboorte. De twee volken vergelijk ik op basis van gevonden gelijkheden.

Vervolgens behandel ik de historische context van de scriptie, die vastgesteld is aan de eeuwwisseling van de 19^e en de 20ste eeuw. Ik bespreek de situatie in Europa, in Nederland en in Tsjechië.

Verder zoek ik naar de gevoelens van de nationale identiteit in Europa, Nederland en Tsjechië in de periode van de eeuwwisseling tot de jaren 1920. De negentiende eeuw stelt een significante paal voor de nationale bewustzijn op het continent gevolgd door de Eerste Wereldoorlog.

Ten vierde presenteer ik de Nederlandstalige en de Tsjechischstalige literatuur aan de eeuwwisseling waarin de auteurs met de nationale kwesties zich bezighouden. Als ik over de literaire Tsjech nadenk, komt er de soldaat Švejk voor. De naïeve eenvoudige soldaat in de Eerste Wereldoorlog vind ik de beste representatie te zijn van het Tsjechische volk. Hierdoor werk ik met de roman die zijn verhaal beschrijft 'De lotgevallen van de brave soldaat Švejk' van Jaroslav Hašek. Verder bespreek ik twee andere Tsjechische auteurs uit dezelfde tijdsperiode. Om de nauwkerige vergelijking te hebben, kies ik voor de Nederlandse

representatie de onderwijzer Frank van Wezel uit A. M. De Jongs 'Frank van Wezels roemruchte jaren'.

Ik vraag me af over de nauwkerigheid van de natieverbeeldingen in de twee romans. Hoe nauwkerig was Hašek bij zijn verbeelding van het Tsjechische volk en hoe nauwkerig is De Jong bij de zijne? Ik stel een hypothese over de differentiatie van de twee volken en de differentiatie van de twee representanten ervan. Verondersteld dat Van Wezels de typische Nederlander is en Švejk de typische Tjech, zouden ze vrienden kunnen worden? Ik denk wel.

1 NATIE, BURGERSCHAP, NATIONALITEIT, NATIONALE IDENTITEIT

Eerst geef ik een uitleg van de sleutelbegrippen van het hoofdstuk één. Ik onderscheid de volgende begrippen: de natie, het burgerschap, de nationaliteit en de nationale identiteit. Ik werk met theoretische aanpakken van alle termen. Verder concentreer ik me op de twee specifieke landen: Nederland en Tsjechië, en beschrijf de landgenoten en hoe zij beschreven worden in tegenstelling tot hoe ze zichzelf zien.

1.1 De natie

Het begrip van de natie wordt beschouwd als lastig te specificeren. Volgens Kohák(Kohák 2013:35) duidt deze term het aantal bevolkingsgroepen aan in de Bijbel. De Middeleeuwse literatuur duidt de bevolkingsgroep aan als het volk, in het Latijn *gens*(Ibid). Later, in de zeventiende eeuw betekent de natie een geheel van onderdanen van een heerser (Kohák 2013:36). Al deze definities beschrijven de natie met het idee dat er een monarch is die alles controleert (Ibid).

In 1970 definieert de Duitse historicus Meinecke een natiemodel waarin hij twee begrippen onderscheidt. Met deze begrippen werken twee hedendaagse disciplines: sociologie en demografie. Deze begrippen zijn *de ethnos* en *de demos*. Onder de term van *ethnos* verstaat hij de leden van een natie die al generaties een gebied bewonen en bepaalde tradities delen. Aan de andere kant, *de demos* defineert een situatie waarin het burgerschap gebaseerd is op politieke criteria, met nadruk op het burgerschap en het respect voor de ambtelijke instituties van een bepaald land (Meinecke 1970:7-8).

Kohák vraagt zich af of het bestaan van een natie toch mogelijk is zonder de identificatie met een eigen identiteit (Kohák 2013:29). Hij behandelt de kwestie of een natie bestaan kan zonder de natiefilosofie, zonder de kritieke vraag over het gevoel van de existentie en het lidmaatschap (Ibid.).

De natie is een gemeenschap van mensen die een gebied bewonen en zich verbonden voelen door elementen die ze gemeenschappelijk hebben: zowel de culturele als de politieke kenmerken. Bovendien delen ze een levensfilosofie die hun verbindt door ideeën en gedachten. Een significant kenmerk van de filosofie is een gemeenschappelijke taal (Kohák 2013:37-38).

Volgens Kohák(Ibid.) delen de inwoners behorend tot één natie het verleden, het heden en een gelijk zichtpunt naar de toekomst. Hij ondersteunt zijn stelling met de romantische fantasieën die vaak zijn bijgeschaafd (Ibid.). Als voorbeeld geeft hij het verhaal over twee Tsjechische handschriften naar zeggen uit de veertiende en vijftiende eeuw, die aan het begin van de twintigste eeuw verschijnen. Deze verhalen zijn ‘Het handschrift van Hradec Králové’¹ (Kohák 2013:110) en ‘Het handschrift uit Zelená Hora’²(Ibid.). Hun onwaarachtigheid is later door T. G. Masaryk bewezen toen hij de president van Tsjechoslowakijë was (Ibid.).

Als het tweede element dat landgenoten verbindt beschouwt Kohák (2010:38) het gedeelde heden en vooral de taal. Ten derde spreekt hij over het zichtpunt naar de toekomst. Logisch gaat het niet alleen om de gelijke verleden en heden, maar volgens Kohák is de toekomst eveneens belangrijk (Kohák 2013:110).

1.2 Het burgerschap en de nationaliteit

In de demografie en de sociologie worden er twee belangrijke begrippen onderscheiden die geassocieerd worden met de natie, namelijk het burgerschap en de nationaliteit. Beide termen worden vaak met elkaar verward.

Het Nederlandse woordenboek Van Dale definieert het burgerschap als een toestand van de staatsburger zijn.³ Het burgerschap is om deze reden vergelijkbaar met de Meinecke’s term ‘de demos’ (zie hoofdstuk 1).

De nationaliteit betekent volgens de Van Dale in juridische zin: ‘het horen bij een bepaald land’ (Van Dale 2015:292). Bij het geval van de nationaliteit gaat het meer om het persoonlijke gevoel.

1.3 De nationale identiteit

De inwoners van een gebied kunnen een burgerschap hebben en zich met de cultuur identificeren, maar dat betekent niet dat ze zich met de natie identificeren.

De Van Dale⁴ beschrijft de nationale identiteit als geen één begrip. Naast de definities is de identiteit ‘een geval wanneer wat eigen is aan een persoon’ en met de definitie van de natie

¹Rukopis královédvorský: eigen vertaling

²Rukopis zelenohorský: eigen vertaling

³Van Dale [online]. 2020 [geraadpleegd op 2020-09-20]. Beschikbaar op:< <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/burgerschap#.XphQGMgzBIU>>

mag ik volgende definitie vormen: ‘De nationale identiteit is de gelijkheid van meer personen aan een natie.’

Tegenwoordig is de identificatie opmerkelijk vrijer dan in het verleden. Men heeft de kans om zich te identificeren met welke natie dan ook ze willen.

1.4 Het verschil tussen naties

Één van de doelen van mijn scriptie is de verschillen laten zien tussen de Nederlandse en de Tsjechische natie. Ik moet in overweging te nemen dat elke natie door een nationaal karakter kan worden uitgedrukt. Aldus Otto Bauer maakt het grootste verschil tussen karakters de will.⁵

De will vertoont zich in een proces van kennis als een attentie gegeven op de activiteit. Verder wordt de will nog signifikanter uitgedrukt in elke beslissing – Bauer stelt dat het nationale karakter wordt gecreëerd door het feit dat twee burgers dezelfde situaties op twee verschillende manieren behandelen. Ze behandelen dezelfde taken op hun eigen manier, als ze zich amuseren willen, kiezen ze voor ongelijke activiteiten en in het algemeen hebben ze ongelijke levensmanieren (Ibid.).

Het nationale karakter maakt een significant verschil tussen het gedrag van Nederlanders en Tsjechen. Bijvoorbeeld handelt een Nederlander het geval van overstroming anders dan een Tsjech. Verder in mijn scriptie behandel ik de verschillen van het gedrag van beiden door hen te vergelijken in een tabel. In komende hoofdstukken ga ik niet uit van de juridische definities van een bezitter van de Nederlandse (Tsjechische) nationaliteit, maar uit de karakteristieken van Kohák en Bauer.

1.5 De Nederlander

In 2007 heeft de toenmalige prinses Máxima publiek gedeclareerd dat ‘de Nederlander’ niet bestaat.

Bij dit sub-hoofdstuk ga ik uit van de beroemde zin van de huidige koningin Máxima. In 2007 heeft zij een publieke declaratie gemaakt bij de presentatie van het WRR-rapport ‘Identificatie met Nederland’ in Den Haag. Onder andere heeft zij geproclameerd dat ‘de

⁴Van Dale [online]. 2020 [geraadpleegd op 2020-09-20]. Verzameld uit: < <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/natie>> en < <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/identiteit#.XphSAcgzbIU>>

⁵ Bauer, Otto. *Národnostní otázka a sociální demografie*. In: HROCH, Milan. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, pp. 36-45.

Nederlander' niet bestaat. Deze stelling had tot gevolg dat er een aantal onderzoeken opdoken in de Nederlandse media met als doel de Nederlandse identiteit te definiëren. 'Wie is dus de Nederlander?' is de vraag.

In haar toespraak noemt Máxima een aantal typische Nederlandse karakteristieken en merkt op dat zij tegenstrijdig zijn. Hierbij citeer ik van haar toespraak.

(...) Maar 'de' Nederlandse identiteit? Nee, die heb ik niet gevonden.
Nederland is: grote ramen zonder gordijnen, zodat iedereen goed naar binnen kan kijken. Maar ook: hechten aan privacy en gezelligheid.
Nederland is: één koekje bij de thee. Maar ook: enorme gastvrijheid en warmte. Nederland is: nuchterheid en beheersing. Pragmatisme. Maar ook: samen intense emoties beleven. (...)⁶

Bij haar woorden merk ik een bijzonder feit. Ze probeert de Nederlander te identificeren, toch blijft ze een lijst te maken van contradicties. Haar opvattingen staan tegen elkaar – een verzoek naar binnen te gaan staat tegen het hechten aan privacy, de gierigheid staat tegen de enorme gastvrijheid en warmte. Hierover na te denken is het niet verassend dat Máxima moeite heeft om de Nederlander te definiëren.

Haar woorden zijn gevolgd door een uitbarsting van reacties van media's. Mensen begonnen erover na te denken en vroegen zich af wie de Nederlander is?

Volgens Pleij (Pleij 2014:35) is Máxima door haar toespraak één lid van het volk geworden, want Nederlanders zelf zijn niet in staat een typische vertegenwoordiger van hun natie te verbeelden. Zelfs claimen ze niets gemeenschappelijks met elkaar te hebben (Ibid.).

Op basis van deze stellingen wordt in dit hoofdstuk de Nederlander, ofwel hij bestaat, ofwel niet, gezocht. Volgens het zichtpunt van het binnen- of het buitenland bestaan er de stereotypische Nederlander en de authentieke Nederlander.

1.5.1 De stereotypische Nederlander

Stereotypische opvattingen bestaan er over elk land. Deze opvattingen generaliseren realia vaak met een tint overdrijving. Stereotypen over landen zijn vaak gebaseerd op één invalshoek en wat landen betreft, op wat de toeristen tegenkomen.

⁶Toespraak van Prinses Máxima, 24 september 2007. Den Haag, 2007. [geraadpleegd op 2020-09-20] Beschikbaar op :< <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2007/09/24/toespraak-van-prinses-maxima-24-september-2007>>

Stereotypen of collectieve typeringen worden meestal door buurlanden gevormd. Zij aldus Pleij (Pleij 2014:113) vaak negatief om de superioriteitsgevoelens van het nationalisme te matigen.

1.5.1.1 De tolerantie voor de taboes en voor elkaar

Het Koninkrijk der Nederlanden wordt in het algemeen met enorme tolerantie geassocieerd. Pleij beschouwt de gedoogcultuur tot de kroonjuwelen van de Nederlandse zelfbeelden (Pleij 2014:68). Volgens hem heeft deze beroemde eigenschap bronnen zelfs in de Gouden Eeuw (Ibid.). Het begrijpen van andere naties had aldus Pleij een stimulerend effect op de internationale handel, wat de gemeenschap als de primaire levensbron beschouwd (Ibid.)

Tolerantie van het gebruik van softdrugs (het meest verbonden met de weed), het tegenmoetkomene aanpak tot de euthanasie vanaf 2000 en zelfs de legalisatie van prostitutie - ook vanaf 2000.⁷ De opmerkelijke tolerantie van wat wordt overal anders als een taboe beschouwd heeft even positieve als negatieve impacten.

Doordat het bezoek bij de prostituees voor buitenlander een populair uitstap is in Amsterdam, zijn de straten en grachten vol toeristen die overal naar de weg vragen naar De Wallen.⁸ De legalisatie en tolerantie van de prostitutie is de tweede beroemdste manier om de Nederlandse tolerantie te tonen.

1.5.1.2 Bot en lomp zijn

Al in de romaanse periode werden Nederlanders als bot en achterlijk beschouwd (Pleij 2014:113). Hadrianus vond dat men er geen manieren kenden, zelfzuchtig waren en direct vertelden wat ze dachten. Nederlanders aldus stonden voor de hedendaagse definitie van ‘de barbar’(Ibid).

Hun gedrag was toch gewoonlijk in de maatschappij. Pleij stelt dat de Nederlanders zich altijd gewone mensen beschouwden en de superioriteitsgevoelens nooit populair waren (Pleij 2014:15). Om deze redenen vonden ze geen zin in erg beschaafd te zijn tot elkaar (Ibid).

De verklaring voor die gemoedsgesteldheid ligt volgens Pleij (Pleij 2014:114) ook in klimaat. Mensen die in het drassige land wonen met frequente stormen en regenen hebben geen nodig om beschaafd te zijn. Kou en vocht hadden tot gevolg de permanente behoefte aan

⁷AMARASEKARA K, BAGARIC M. *The legalisation of euthanasia in the Netherlands: lessons to be learnt*. Monash University law review. Monash University. Faculty of Law. 2001 ;27(2):179-196.

⁸WOOLCOTT, Simon. *Stuff Dutch people hate* [online]. 2014 [geraadpleegd 2019-10-14]. Beschikbaar op: <<https://amsterdamshallowman.com/2014/08/stuff-dutch-people-hate.html#.XpWfscgzbiU>>

brandstof (Ibid). Erbij werd er luister gegeten en gedronken, zoals Alonso Vázquez heeft beschreven in zijn kroniek over de oorlogen tegen Spanje uit 1624 (Ibid).

Men kan hieruit gemakkelijk de bron trekken van de hedendaagse euforistische luim bij festivals en sportskampioenschappen.

1.5.1.3 De festival liefhebbers

Het barbaarse gedrag heeft zich gehouden tot heden. De Nederlandse sportsfans zijn net beroemd als de festivals. Nederlanders houden ervan om te feesten, bevestigt Pleij (Pleij 2014:166)

Elk jaar vinden volgens het officiële toeristische webpagina Holland.com in Nederland ruim 39 grote festivals plaats.⁹ De liefde voor het feesten en de alcohol drinken wordt in het heden gecombineerd met het gebruik van drugs.

1.5.1.4 De gierigheid

De vrijwel beroemdste Nederlandse eigenschap is hun gierigheid. Hiermee is Pleij ook in overeenstemming (Pleij 2014:35). Hij verdedigt de tendentie van zijn volk tot de gelden te besparen als de zuinigheid (Ibid). Op dit voorbeeld toont hij de exaggeratie van de stereotypen over de grenzen (ofwel de vermindering ervan buiten de grenzen) (Ibid). Vindt men een Nederlander gierig, dan noemt hij dat zelf zuinig (Ibid).

1.5.2 De authentieke Nederlander

Herman Pleij (2014:35) behandelt alsmede de schokkende Májima's woorden die hij uiteindelijk bevestigt. Volgens hem houden Nederlanders immers al eeuwenlangvol dat er geen verbindelijke elementen bestaan in hun cultuur. De landgenoten verschillen te veel. De Nederlandse identiteit bestaat niet, doordat de lange tradities worden herkend binnen de gemeenschap waarin de collectieve mentaliteit werkt (Pleij 2014:36-37).

In de studie van Rodney Bolt verzamelt hij de eigenschappen die volgens hem de meest opmerkelijk zijn bij de Nederlanders vanuit de perspective van buitenlanders. Door hen worden Nederlanders nagekeken als open minden mensen voor wie de vrijheid en de visie de

⁹Events in Holland. *Holland.com* [online]. [geraadpleegd 2020-04-15]. Beschikbaar op:<
<https://www.holland.com/global/tourism/activities/events.htm>>

basis van de maatschappij zijn. Hiermee is verbonden de tolerantie van de tabu's evenals tot andere mensen.¹⁰

1.5.2.1 De collectiviteit

In zijn studie 'Moet kunnen' maakt Herman Pleij (Pleij 2014:37) gebruik van het begrip 'de collectieve mentaliteit'. Volgens hem is dit het kernbegrip voor het begrijpen van de Nederlandse maatschappij (Ibid).

Saamhorigheid, tot de kleinste verbanden, heeft altijd een voorname
rol gespeeld in Lage Landen. (Pleij 2014:166)

Hij beschrijft de nood om samen te werken al rond 1500 om de handel op hoogte te houden (Pleij 2014:166). De handelswegen moesten vrij blijven om te overleven, daardoor er al gauw collectieve mentaliteiten vormden als gevolg van de nauwe samenwerking. Toen ging het volgens Pleij nog om geen identiteit, maar deze collaboratie garandeerde het bestaan (Ibid).

Een aanzienlijke rol bij de vorming van de mentaliteit had volgens hem (Pleij 2014:167-168) water. Deze onvoorspelbare element is een significante reden waarom de samenwerking in Nederland zo belangrijk is. Tijdens overstromingen was de populatie afhankelijk op elkaars hulp. Verder zorgt de vake en gewiekste waterbeweging voordat het volk ononderbroken op zijn hoede is. Door de waterbewegingen zijn de landsgenoten bekend voor altijd in beweging zelf te zijn (Ibid).

Aan de andere kant is in de Nederlandse samenleving het gevoel voor persoonlijke verantwoordelijkheid diepgeworteld in de Nederlandse samenleving (Pleij 2014:201).

Bogaers (Bogaers 2019:6) verder stelt dat de Nederlandse saamhorigheid het meest herkenbaar is in het buitenland toen één Nederlander een andere ontmoet.

1.5.2.2 De gelijkwaardigheid

Pleij (Pleij 2014:183) vindt dat er in Nederland meer om de samenleving van Nederlanders in een kleiner groepsverband gaat dan om de staat te vormen. De maatschappij en de gemeenschap vormen de Nederlandse staat meer dan de historische verbindingen (Ibid).

¹⁰BOLT, Rodney. *The Xenophobes Guide to the Dutch* [online]. Londen: Oval books, 2018 [geraadpleegd. 2020-10-18]. ISBN 9781908120274. Beschikbaar op: <<https://books.google.cz/books?id=UKYmBAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=The+Xenophobe%27s+Guide+to+the+Dutch&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwjJgJSgruroAhW0xMQBHWuKDrgQ6AEINDAB#v=onepage&q=The%20Xenophobe's%20Guide%20to%20the%20Dutch&f=false>>

De gelijkwaardigheid van de mensen is verbonden met de tolerantie van andere meningen. Aan de andere kant komt hierdoor hier een populaire mening voor: 'Verbeeld je maar niets, doe maar gewoon, denk maar niet dat je meer bent dan ik.' (Ibid)

Met de hang naar de gelijkwaardigheid en het groepsgevoel hangt ook het snelle tutoyeren samen (Pleij 2014:171). Na Pleijs mening behoort het bevestigen van elkaars gelijkwaardigheid tot de belangrijkste rituelen in Nederland (Ibid).

1.5.2.3 De actieve aanpak

Blijkbaar door het eindeloze gevecht met het water zijn de Nederlanders gewend aan in beweging te blijven. Niet alleen sportliefhebbers, maar ook mensen zijn van actieve houding.¹¹

Het idee van de Nederlandse actieve levensmanier geeft de onderzoek van SHAREaCAMPER, een campverhuur platform, uit 2017, aldus Joris van Welzen.

In dit onderzoek werd er gekeken naar welke landen de meest avontuurlijk zoekende inwoners heeft. De activiteiten: BMX, bungee jumpen, op pad gaan met de caravan, hiking, berg beklimmen, skiën, skydiven en surfen werden hier onderzocht. SHAREaCAMPER keek vervolgens naar wat mensen, gemiddelde per 100.000 inwoners per land, zochten op Google. De zoekopdracht moest vervolgens een link hebben met een van de bovenstaande activiteiten. Hieruit bleek dat Nederlanders hier het meest naar zochten.¹²

1.5.2.4 De nuchterheid

De Nederlandse nuchterheid kan makkelijk verward worden met gierigheid. Het beroemdste stereotype over de Nederlanders is dat ze besparen en hun financiën voorzichtig behandelen. In zijn studie beschouwd Price de reden hiervoor de politieke en economische afvaling in de achttiende eeuw. Price (Price 2011:108) belooft dat tegenwoordige situatie deed Nederlanders teruggaan in hun eigen geschiedenis en terugdenken over wat er misging. Ze vonden dat de afwijzing van het harde werk en de zuinige leven als de basis van het genootschap (Ibid). Deze ontdekking maakte hun hun les te leren en daardoor ze zuinig blijven (Ibid).

¹¹VAN WELZEN, Joris. Uit onderzoek blijken Nederlanders de meest avontuurlijke mensen ter wereld te zijn! *Gewoon voor hem* [online]. 2018 [geraadpleegd op 2020-04-15]. Beschikbaar op: <[https://www.gewoonvoorhem.nl/nederlanders-avontuurlijke\(mensen/](https://www.gewoonvoorhem.nl/nederlanders-avontuurlijke(mensen/)>

¹²Ibid

Volgens Pleij wordt deze werkelijkheid vaak overdreven en hierdoor vormen zich de stereotypische beweringen over de Nederlandse gierigheid (zie hoofdstuk 1. 5. 1).

1.5.2.5 De andere

Uit de studie van Rodney Bolt blijken ook andere eigenschappen die het best aan de Nederlanders uitkomen. Buitenlanders beschrijven hen vaak als zeer georganiseerd, netjes, ijverig en goed in talen. In het buitenland wordt ook de Nederlandse zuinigheid erkend met de zakenvermogen en de vermogen om overweg te kunnen. Ze worden ook vaak beschreven als koppig. Het laatste bekende feit over de Nederlandse cultuur, dat ik vermeld, is het belang van agenda's. Nederlanders doen geen spontane acties, alles moet afgesproken zijn.¹³

Leersen (Leersen 2015:7) vindt de algemene karakteristiek van een Nederlander eveneens ongelijkvormig. Na zijn mening is dit veroorzaakt door de regionale verschillen.

Nederland combineert de betrouwbaarheid van de Limburger met het liefdesleven van de Zeeuw, de wellevendheid van de Amsterdammer met de kritische zin van de Brabander, de sentimentaliteit van de Fries met de fantasie van de Groninger en de historische tradities van Flevoland. 'De' Nederlander bestaat niet, Nederlanders wel... (Leersen 2015:7)

1.6 De Tsjech

De Tsjechische identiteit wordt in vergelijking met West-Europese landen gevormd pas in de periode van de Tsjechische Nationale Wedergeboorte gevormd, aldus Kohák (Kohák 2014:43).

Volgens Kohák is de periode van de eeuwwisseling van de achttiende en de negentiende eeuw het tijdperk van de vorming van de gemeenschap van vrije en gelijkgerichte burgers die een ideaal delen (Ibid). Pas met een actiever invoering van de Tsjechische taal en de onderdrukking van de Duitse invloed komen Tsjechen tot het gevoel van het nationale bewustzijn, stelt Krejčí (Krejčí 1931:197).

In dit hoofdstuk bespreek ik de eigenschappen die een Tsjech onderschillen van andere naties.

¹³BOLT, Rodney. *The Xenophobes Guide to the Dutch* [online]. Londen: Oval books, 2018 [geraadpleegd. 2020-10-18]. ISBN 9781908120274. Beschikbaar op: <<https://books.google.cz/books?id=UKYmBAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=The+Xenophobe%27s+Guide+to+the+Dutch&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwjJgJSgruroAhW0xMQBHWuKDrgQ6AEINDAB#v=onepage&q=The%20Xenophobe's%20Guide%20to%20the%20Dutch&f=false>>

1.6.1 De stereotypische Tsjech

Zoals over andere naties bestaat er ook een aantal stereotypes over Tsjechen. Meestal zijn ze gecreeërd door buurlanden. Marius Surosz is Poolse schrijver en een auteur van het boek ‘Pepici’.¹⁴ Hij vindt dat het begrip een nauwkerige beschrijving is van de burens volgens de Polen (Ibid). In zijn interview voor Radio Prague International in 2013 heeft hij zijn spijt uitgedrukt over hoe weinig de Polen over de Tsjechen weten (Ibid).

1.6.1.1 De ‘Pepieci’

Een ‘Pepiek’ is een Poolse term voor een mens die liever binnen of in de pub zit en met zijn eigen zaken zich bemoeit terwijl de wereld buiten voortgaat (Ibid).

Tsjechen zijn volgens Surozs(Ibid) zeer passief in hun aanpak van de buitenwereld. Hun negering van de hedendaagse gebeurtenissen (meestal geassocieerd met de politiek, de zaken of de ecologie) beredeneren zij vaak door de stelling dat één man toch niets ermee kan. Een passieve aanpak is zo typisch voor de Tsjechische mentaliteit, dat hij wordt erkend door Tsjechen zelf, stelt Steve Fisher.¹⁵ Van een Tsjech mag men eerder verwachten dat hij verstopt blijft te klagen over iets dat mogelijk niets meer bestaat (omdat hij voor zolang erbuiten zat).¹⁶

1.6.1.2 De eenvoudigheid en de naïviteit

Één van de redenen waarom ik de soldaat Švejk heb gekozen als een nauwkerige representatie van de typische Tsjech, is dat zelfs de eigen naam van de literaire persoon als een adjectief wordt gebruikt. In associatie met de verbeelding van de Tsjech in Hašek’s boek wordt hij beschouwd als een zeer eenvoudige en naïeve man. Zelf Röhrbein beschrijft de Tsjechen als ‘Švejkelijk’. Dat beteken zo één eenvoudigheid en naïviteit, dat zij komiek klinken. (Jankovič, 1960)

¹⁴DOLEŽAL, Miloš. Martin Surozs: Pepici. *Český rozhlas plus* [online]. 2018 [geraadpleegd op 2019-10-5]. Beschikbaar op: <<https://plus.rozhlas.cz/mariusz-surosz-pepici-7174871>>

¹⁵ČERMÁK, Miloš. Češi jsou pasivní a mají daleko k činům. Přesto je hezké v Česku žít, říká Američan. *Hospodářské noviny* [online]. Praha, 2015, 16-12-2015 [geraadpleegd op 2020-04-15]. Beschikbaar op: <https://archiv.ihned.cz/c1-64983250-socialni-site-milose-cermaka-cesi-jsou-pasivni-a-maji-daleko-k-cinum-presto-je-hezke-v-cesku-zit-rika-american>

¹⁶DOLEŽAL, Miloš. Martin Surozs: Pepici. *Český rozhlas plus* [online]. 2018 [geraadpleegd op 2019-10-5]. Beschikbaar op: <<https://plus.rozhlas.cz/mariusz-surosz-pepici-7174871>>

1.6.1.3 De bierconsumatie

Zoals een Nederlander wordt als een feestelijke mens gezien, is een Tsjech een alcoholiek voor wie bier meer belangrijk is, dan water. Zo stellen de stereotypen. De stereotype staat aldus Krijt&Goedhart (2013:187) op basis van de Tsjechische voorrang in de bierconsumptie. Buitenlanders merken ook vaak op dat de prijs van de bier in Tsjechische winkels lager is dan de prijs van de water. Dit bevestigde in 2016 zelfs de Tsjechische regering.¹⁷

1.6.1.4 De onvriendelijkheid en isolatie van buitenlanders

Tsjechen worden vaak als onvriendelijk tegen buitenlanders gezien. De expatfora en discussies over het leven in Tsjechië zijn vol commentaren over de onvriendelijkheid en omzichtigheid tegen andertalingen.

Aldus resultaten van Expat Index evalueert de meerderheid van expats het leven in Tsjechië zeer positief, maar de Tsjechische karakter wordt negatief waargenomen.¹⁸ Zdravko Krstanov, redacteur van het maandblad Forbes ontdekt dat terwijl het aantal expats tevreden is met deniveau van de Tsjechische zaken en werkaanbiedingen, bestaat er een opmerkelijke percentage expats die de Tsjechen negatief evalueren (Ibid).

Tsjechen zijn na hun mening onbehelpzaam en onaangenaam, vooral de medewerkers in de diensten. De probleem stelt alsmede de taalbarrière. De zin om het Engels te leren komt niet in de gunst van voornamelijk Tsjechen vanmiddellbare leeftijd en oudere generaties (Ibid).

Tsjechen zijn volgens stereotypen wantrouwig en prefereren solidariteit over gezelschap van buitenlanders. Dat heeft geen betrekking aan Slowaken, de broer-buurnatie met wie Tsjechen lang goede relaties hebben (Ibid.).

1.6.2 De authentieke Tsjech

Alsof de stereotypische stellingen op waarheid gebaseerd zijn, is de lijst van de eigenschappen van de echte Tsjech wat verschillend.

¹⁷HLADNÁ, Renáta. Pivo levnější než voda? V zemi, která drží první příčku v konzumaci alkoholu mezi dětmi v Evropě? *Vláda České republiky* [online]. 01-29-2016 [geraadpleegd op 2020-10-5]. Beschikbaar op: <<https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/pivo-levnejsi-nez-voda--v-zemi--ktera-drzi-prvni-pricku-v-konzumaci-alkoholu-mez-detmi-v-evrope---139750/>>

¹⁸KRSTANOV, Zdravko. *Neobklopujte se Čechy, budete šťastnější, říkají expati o životě v Česku* [online]. In: Forbes. 2019-12-03 [geraadpleegd op 2019-03-12]. Beschikbaar op:< <https://www.forbes.cz/neobklopujte-se-cechy-budete-stastnejsi-rikaji-expati-o-zivote-v-cesku/>>

1.6.2.1 Het pragmatisme

‘Een Tsjech is een rationale, pragmatieke en methodieke werker, wie men kan vertrouwen dat hij professionaal is in zijn veld en georiënteerd is naar het succes van zijn werk,’ stellen Balla en Sterbling in hun bespreking over de Tsjechische aanpak van het werk (Balla&Sterbling 1998:57). De gebruikers van expatfora over het leven in Tsjechië bevestigen dit. De manier van het Tsjechische denken is zeer rationeel, direct en op succes gefocuseerd.

1.6.2.2 ‘De lieve bekwame Tsjechische handjes’ of ‘Zlaté české ručičky’

De significantste contributie van de Tsjech aan de werkmakrt is zijn behendigheid (Jemielniak, Kociatkiewitz 2009:276). Tsjechen zijn creatief en manueel behendig. De kwaliteit van de Tsjechische producten wordt erkend door de spreuk ‘Delieve bekwame Tsjechische handjes’.¹⁹ Jemielniak en Kociatkiewitz leggen de spreuk uit als een vermogen om de objecten te repareren of adapteren voordat ze alweer goed dienen (Ibid). Ze beschouwen de Tsjechische creativiteit en manuele behendigheid de twee eigenschappen waardoor de Tsjech wereldberoemd is (Jemielniak, Kociatkiewitz 2009:276).

1.6.2.3 Geen visie

Tegenwoordig klagen in Tsjechië veel visionaren, diplomaten, politici dat Tsjechen pessimistisch zijn in hun aanpak van moderniteiten. ‘De startup’ wordt nog aan het begin van de eenentwintigste eeuw bekeken als een zeer negatief begrip, ‘De Tsjech is pessimistisch en gelooft niet in het succes van een innovatie,’ beweert visionair Petr Kellner.²⁰ De natie mist de begeerde eigenschap van ‘open-mindedness’ (Ibid).

1.6.2.4 Verder

De meerderheid van expats en buitenlanders in Tsjechië komen er overeen dat de Tsjech oprecht is.²¹ Deze eigenschap deelt hij met de Nederlander en daardoor is een bezoek in Tsjechië vaak een schok voor de naties die beleefd gedragen onder alle omstandigheden. Een

¹⁹Zlaté české ručičky: eigen vertaling

²⁰BUCHERT, Viliam. Nejbohatší Čech Petr Kellner to schytal za svá slova o politice a společnosti.: Přitom měl pravdu. In: *Reflex* [online]. 08-08-2019 [geraadpleegd op 2020-01-04]. Beschikbaar op: <<https://www.reflex.cz/clanek/komentare/96868/nejbohatsi-cech-petr-kellner-to-schytal-za-sva-slova-o-politice-a-spolecnosti-pritom-mel-pravdu.html>>

²¹FAULKNER, Mark. Making sense of the Czech culture: what’s with the attitude? In: *Urban adventures - Intrepid* [online]. 2019-10-20 [geraadpleegd op 2020-04-13]. Beschikbaar op: <<https://www.urbandventures.com/blog/making-sense-of-czech-culture-whats-with-the-attitude/>>

Tsjech is meer te verwachten om zijn eigen opinie uit te drukken dan beleefd zijn met alle geweld. Hij is zeer realistisch en laat zijn mening direct weten.²²

Tsjechen zijn ook beroemd door de typische Tsjechische humor. Nguyen Jirásková (Nguyen Jirásková, 2018:7) beschrijft hem als 'švejkelijk', zwart en sarkastisch.

Het gedrag van de Tsjech is van één oogpunt vergelijkbaar met de gierigheid van de 'typische Nederlander'. De Tsjech is spaarzaam, stelt Hampl aldus Zatloukal.²³ Het land beschouwd hij 'ingestopt' door marginale goederen, doordat de goederen goedkoop zijn. De traditie om op geen kwaliteit op te letten en naar prijs te kijken komt volgens hem uit de socialistische periode (Ibid).

1.7 De vergelijking

Aan het einde van het hoofdstuk één samenvat en vergelijk ik beide naties duidelijk in een tabel.

De Nederlander		De Tsjech		gelijkheid	
stereotypisch	authentiek	stereotypisch	authentiek		
tolerant	open minded en tolerant	onvriendelijk	wantrouwig		O
minder ontwikkeld		eenvoudig en naïf		G	
een festivalliefhebber		een bierdrinker		G	
	collectiefdenkend		geïsoleerd		O
	actief in deelneming		een pepiek'		O
	realistisch		pragmatisch	G	
	direct		direct	G	
	ijverig		hard werkend	G	
	open minded		geen visie hebbend		O
gierig	nuchter		spaarzaam	G	

Tabel 1: Vergelijking van typische eigenschappen van de twee naties

²²MARK, Faulkner. Making sense of the Czech culture: what's with the attitude? In: *Urban adventures - Intrepid* [online]. 2019-10-20 [geraadpleegd op 2020-04-13]. Beschikbaar op: <<https://www.urbandadventures.com/blog/making-sense-of-czech-culture-whats-with-the-attitude/>>

²³ZATLOUKAL, Jiří. *Esej: Kdo jsou to Češi*. In: *Euro* [online]. 2019-11-16 [geraadpleegd op 2020-04-15]. Beschikbaar op: <<https://www.euro.cz/blogy/kdo-jsou-cesi-1473227>>

2 HISTORISCHE CONTEXT VAN DE SCRIPTIE

De scriptie centraliseert zich rond de nationale identiteit vanaf het einde van het negentiende eeuw tot de enkele jaren na de WOI. Het tijdperk is voor de nationale identiteit wezenlijk, doordat in de eeuw vóór de oorlog is de hele continent zich bezighoudt met de kwestie van de natie als gevolg van romantisme en de naoorlogse situatie is er significant voor de volgende ontwikkeling van het continent (verder zie hoofdstuk 3)

De historische omgeving beschouw ik belangrijk te bepalen met doel van de besproken romans beter te begrijpen. De twee verder onderzochte romans uit dezelfde tijdsperiode beschrijven de Nederlander en de Tsjech tijdens de WOI. In dit hoofdstuk beschrijf ik eerst de ontwikkeling van Europa in de jaren die de oorlog voorafgaan.

2.1 Europa vanaf de eeuwwisseling tot jaren 1920

Aan het einde van de 19^e eeuw vormen de Europese mogendheden twee tegenstaande allianties: in de jaren 1920 vormen Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en Italië een alliantie 'Centralen'. Anderzijds vormen Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Rusland in de jaren 1910 een alliantie 'Geallieerden'. Tussen de twee coalities bestaat serieuze spanning die in een conflict kan transformeren.

In de ontwikkelde landen verandert aan het begin van de 20e eeuw de levensmanier (Kopeček 2017:8). Deze verandering komt als adaptie van Europa op de Industriële revolutie van de 19e eeuw (Ibid). De landgenoten adapteren zich op de industrialisatie, de differentiatie in politiek en de ontwikkeling van het vervoer (Ibid). De industrialisatie heeft een groot impact op Nederland (Kossmann 1976:388) net als Tsjechië²⁴.

In 1914 wordt de WOI ontketend. De oorlog, veroorzaakt door de langdurige spanning tussen de Centralen en de Geallieerden, is de grootste conflict tot nu toe. Karel Kramář beschouwd de oorlog een wedstrijd tussen Germanen en Slaven (Šedivý 2001:12). Integendeel beschouwd Tomáš Garrigue Masaryk in zijn essay 'De Oorlog' deze een conflict te zijn van twee strijdende blokken, twee grootmachten (Ibid).

²⁴BAUMAN, Milan. 100 let českého průmyslu:: Ještě před tím, než se zrodila prvorepubliková mince. *Technický týdeník* [online]. 2019, [geraadpleegd 2020-04-13]. Beschikbaar op: <https://www.technickytydenik.cz/rubriky/pribehy-stoleti/100-let-ceskeho-prumyslu-jeste-pred-tim-nez-se-zrodila-prvorepublikova-mince_47382.html>

Šedivý stelt dat de reden voor de oorlogsdeclaratie is de moord op Frans Ferdinand in juni 1914 in Sarajevo (Šedivý 2001:29), maar Šajtar vindt de ware redenen de uitspreiding van de macht in gekoloniseerde Afrika te zijn.²⁵

De Geallieerden krijgen in de vooroorlogse tijd profijt van grote gebieden. De koloniale rijkdom vertegenwoordigt toegang tot stoffen en menselijke arbeidskracht en betekent macht.²⁶ Aan de andere kant bezit Duitsland het Oostenrijk-Hongaarse Rijk bijna geen welvarend gebied. De Duitse keizers houden zich bezig met het idee van dominantie over Europa en de moord in Sarajevo dient als een voorwendstel om Oostenrijk-Hongarije en de Centralen tot de oorlog te brengen, stelt Šajtar.²⁷

In herfst van 1918 is het duidelijk dat de nederlaag van de Centralen onontkoombaar is. De Geallieerden treffen hun tegenstanders overop alle fronts. Na de capitulatie van Turkije (oktober 1918) capituleert op 27 oktober 1918 Oostenrijk-Hongarije (Šedivý, 2014:348-349). Šedivý benadrukt er een paradox over: de vrede zou gesloten worden in november met het leger van het land dat niet meer bestaat (Ibid:352). Officieel wordt de oorlog beëindigd op 7 november 1918 door capitulatie van Duitsland

Na de oorlog is Europa overgevalen door Spaanse griep. De ziekte valt de verzwakken continent over (Šedivý, 2014:341). Aldus Šedivý (Ibid) veroorzaakt de griep in 1918 slechts in Moravië 7831 slachtoffers.

2.2 Nederland vanaf de eeuwwisseling tot jaren 1920

'De politieke geschiedenis van de Lage Landen was in de laatste twee decennia voor de Eerste Wereldoorlog zeer levendig,' stelt Kossmann (Kossmann 1976:388).

In de 19^e eeuw gaat in Nederland de industriële revolutie door (Koosmann 1976:388-389). Ten gevolge van de industrialisatie is een enorm urbanisme in de loop van het eeuw. Het urbanisme heeft tot gevolg een opmerkelijke economische ontwikkeling. Evenals wordt de koloniale politiek versterkt. De prosperiteit van de staat gaat primair uit handel en landbouw. Rond 1913 is het duidelijk, dat op het gebied van economie is Nederland een industrieland geworden (Kossmann 1976:388-339)

²⁵ ŠAJTAR, J.:11. 11. v 11 hodin dozněly poslední výstřely a Velká válka skončila. Poslední den zemřelo 11 tisíc vojáků. Reflex [online]. 2018, 11. 11. 2018, [geraadpleegd 2020-02-06]. Beschikbaar op: <<https://www.reflex.cz/clanek/historie/91044/11-11-v-11-hodin-dozněly-posledni-vystrely-a-velka-valka-skoncila-posledni-den-zemrelo-11-tisic-vojaku.html>>

²⁶Ibid

²⁷Ibid

De Nederlandse economie wordt versterkt door zaken met producten uit de koloniës. De koloniale politiek stelt een significante paal ervoor. Nederlandse zaken met produkten zoals koffie, thee en tobacco met de hele Europa (voornamelijk Duitsland en Verenigd Koninkrijk) geven de economie van het land toe. Aan de andere kant ontbreekt Nederland de basale stoffen en is hierdoor afhankelijk op het internationale zaken. De economie versterkt minstens op basis van twee palen: de sterke uitbreiding van de textielindustrie, het internationale handel en de landbouw (ibid: 340-345). Het onderwijs wordt versterkt en het intellectuele niveau van populatie verhoogd (ibid: 341-342).

Qua politiek ‘vegeteert’ het land tot de eerste decennium in zogenaamde ‘schemertoestand’ (ibid:347-348). Pas in 1912 verlaat zij de toestand en begint een actieve rol te spelen in de internationale politiek (ibid:349). Rond 1913 roepen Nederlandse politici de internationale grootheid op, gezien de machtige ontwikkeling van het land in de laatste decenia (ibid: 340). De toenmalige Nederlandse politicus Van Vollenhoven markeert, dat ‘er in twintig jaar tijds een nieuw Nederland is geboren’ (Ibid).

In het verloop van de WWOI blijft Nederland onafhankelijk neutraal.²⁸ De onafhankelijkheid betekent dat de neutraliteit gegarandeerd is door geen andere landen. De grootste redenen om de Nederlandse neutraliteit bij te houden was het aantal koloniën in Oost-Indië en Zuid-Amerika. De historici bereiken een akkoord dat Nederland niets te winnen en alles te verliezen had. Wanneer Nederland zich aan zou sluiten bij het Verenigde Koninkrijk of Duitsland, had zij de grote overzeese gebieden moeten verliezen.²⁹

Volgens Bzoch (Bzoch 2018:142) heeft de neutraliteit tijdens de WOI het land bespaard van het aantal economische, sociale en ideologische schokken.

Ondanks de neutraliteit is Nederland door de oorlog hard getroffen. Na bewapening wordt er het leger gevormd waarvan bedoeling het land te beschermen. De marine verdedigt de Nederlands-Indië, bedrogen door Japan.³⁰

Wat significantste rol speelt Nederland bij de opnemings van oorlogsvluchtelingen. Nederland opvang tijdens de oorlog omstreeks een miljoen Belgische vluchtelingen.³¹

²⁸HUISMANS, Sjoerd. Hoe beleefde Nederland de Eerste Wereldoorlog? *NPO Focus* [online]. 2018, 21 mrt 2018 [geraadpleegd 2020-02-06]. Beschikbaar op: <<https://npofocus.nl/artikel/7632/hoe-beleefde-nederland-de-eerste-wereldoorlog>>

²⁹Ibid

³⁰VAN DER BAS, Cornelis. De Eerste Wereldoorlog in Nederland. In: *Eerste wereldoorlog* [online]. 2018 [geraadpleegd op 2020-03-19]. Beschikbaar op: <<http://www.eerstewereldoorlog.nu/nederland-wol/>>

In 1917 komt oorlog ondanks Duitse onderzeebootengevecht met de Britten voor Nederland dichterbij.³² Door het zeegevecht loopt de Nederlandse economie terug, doordat geen zeehandel het ontbreken betekent van belangrijke stoffen. Alle handel is afhankelijk op Nederlandse relaties met Duitsland en Verenigd Koninkrijk (Ibid). Vanwege conflicten tussen beide landen staat Nederland vroeg in een ultimatum om haar export te beperken. Hierdoor worden de laatste oorlogsmoederbasisproducten zoals hout, metaal of benzine op het markt zeldzaam (Ibid).

2.3 Tsjechië vanaf de eeuwwisseling totjaren 1920

De tegenwoordige ‘Tsjechische republiek’ bestaat in de besproken periode nog niet. Tsjechië vormt al eeuwen deel van het Oostenrijk-Hongaarse rijk, een machtige Habsburgse monarchie in Europa.

Net als Nederland gaat het Rijk een industriële revolutie door in de tweede helfte van de negentiende eeuw. Aan het einde van de eeuw wordt Tsjechië het meest economisch ontwikkelde gebied van het rijk.³³

Het Tsjechische gebied heeft in de industrie voorspoed. Er wordt de textielindustrie, de automobiellindustrie en de werktuigbouwkunde ontwikkeld (Ibid). Speciale aandacht krijgt volgens historici de glasindustrie.³⁴ Aldus Bauman is de reden hiervoor het engagement van het Oostenrijk.³⁵ Oostenrijk schenkt veel aandacht aan de ontwikkeling van de infrastructuur. Dat betekent de opbouw van wegen, spoorwegen, het postsysteem, de telecommunicatie en meer. Evenzeer groeit het niveau van het Oostenrijkse onderwijs en wetenschappelijke instituties.

³¹BOS, Meno. De opvang van Belgische vluchtelingen in de Eerste Wereldoorlog: ‘Heel Belgenland leek richting de grens te strompelen’. In: *Historisch Nieuwsblad* 2007(9) [geraadpleegd op 2020-03-19]. Beschikbaar op: <<https://www.historischnieuwsblad.nl/de-opvang-van-belgische-vluchtelingen-in-de-eerste-wereldoorlog/>>

³²VAN DER BAS, Cornelis. De Eerste Wereldoorlog in Nederland. In: *Eerste wereldoorlog* [online]. 2018 [geraadpleegd op 2020-03-19]. Beschikbaar op: <<http://www.eerstewereldoorlog.nu/nederland-wo1/>>

³³BAUMAN, Milan. 100 let českého průmyslu: Ještě před tím, než se zrodila prvorepubliková mince. *Technický týdeník* [online]. 2019, [geraadpleegd op 2020-04-13]. Beschikbaar op: <https://www.technickytydenik.cz/rubriky/pribehy-stoleti/100-let-ceskeho-prumyslu-jeste-pred-tim-nez-se-zrodila-prvorepublikova-mince_47382.html>

³⁴BAUMAN, Milan. 100 let českého průmyslu: Ještě před tím, než se zrodila prvorepubliková mince. *Technický týdeník* [online]. 2019, [geraadpleegd op 2020-04-13]. Beschikbaar op: <https://www.technickytydenik.cz/rubriky/pribehy-stoleti/100-let-ceskeho-prumyslu-jeste-pred-tim-nez-se-zrodila-prvorepublikova-mince_47382.html>

³⁵Ibid

De systemen van administratie en bestuur worden vernieuwd om te adapteren aan de nieuwe staat van het land.³⁶

De nieuwe technologies versnellen de industrialisatie en ook urbanisatie. Het ambachtelijke werk wordt verplaatst door het kapitalistische systeem van productie. De significantste personage van toenmalige economie is Tomáš Bata. Bata's fabrieken ontstaan in 1894 en nemen duizenden mensen in dienst.³⁷

Toen de oorlog uitbreekt, nemen de Tsjechen actief deel in tegenstrijder's legers ('légie') of in politiek. Tsjechische en Slowaakse politici zien in de oorlog de kans om naar hun eigen staat te streven.³⁸

Het Oostenrijk-Hongarije is in 1918 opgevolgd door Republiek Duits-Oostenrijk, de Democratische Republiek Hongarije, de Tsjecho-Slowakije, en andere zeven landen. Dankzij harde werk van politici T. G. Masaryk en Eduard Beneš worden de Westerse machten overtuigd de monarchie te vervangen door nationale landen (Ibid).

De Tsjechoslowaakse Republiek is op 28e oktober 1918 gevormd uit Tsjechië, Moravië, Silezië, Slowakije en Subkarpatisch Roethenië. Tomáš Garrigue Masaryk wordt de eerste Tsjechoslowaakse president. De economische stabilisatie en verdere ontwikkeling garandeerd aan de republiek de al hoogontwikkelde industrie. De industriële productie is het hoogst in 1924 wanneer de textiel-, glas- en schoenenindustrie van de Tsjechische landen de modernste zijn, stelt Bauman.³⁹

³⁶Ibid

³⁷Ibid

³⁸GAJANOVÁ, Alena (1969): *Ke vzniku a úkolům československé zahraniční politiky a k metodám a charakteru československé diplomacie*. Mezinárodní vztahy, Vol. 4, No. 1, p. 43–54 (verzameld uit 44-45)¹²

³⁹BAUMAN, Milan. 100 let českého průmyslu:: Ještě před tím, než se zrodila prvorepubliková mince. *Technický týdeník* [online]. 2019, [geraadpleegd op 2020-04-13]. Beschikbaar op: <https://www.technickytydenik.cz/rubriky/pribehy-stoleti/100-let-ceskeho-prumyslu-jeste-pred-tim-nez-se-zrodila-prvorepublikova-mince_47382.html>

3 NATIONALE IDENTITEIT: DE EEUWISSELING TOT JAREN 1920 (20STEEEUW)

In dit hoofdstuk bespreek ik de situatie van de Europese maatschappij vóór, tijdens en na de oorlog. De WOI stelt een significant paal voor de ontwikkeling van het nationale bewustzijn in alle Europese landen. Al sinds vroeger gaat Europa een tijdperiode door van het zoeken naar het nationale gevoel.

Ten eerste behandel ik het nationale en potentieel Europese gevoel van de eeuw, dan het Nederlandse nationale gevoel en hoe de perceptie van de natie ontwikkeld. Het nationale bewustzijn in Europa ontwikkelt vanaf het Romantisme (tweede helfte van de negentiende eeuw).

3.1 Europese nationale identiteit: de eeuwisseling tot jaren 1920 (20^e eeuw)

Al aan het einde van de negentiende eeuw komen enige Europese machten tot conclusie dat de samenwerking en de vereniging van naties zinloos is in de veronderstelling dat de naties elkaar niet kennen, stelt Krejčí en gaat zo door:

‘Het is nodig dat alle naties de scene betreden, voornamelijk door hun bewustzijn en cultuur dan de politieke macht, om hun plaats en stem in de Europese arena te vinden...’ (eigen vertaling) (Krejčí 1931:190)

In de negentiende eeuw wordt het Europese culturele gebied beïnvloed door het romantisme. Deze kunststroming brengt naar Europa nationalistische ideeën. Mens houdt zich meer en meer bezig met het nationalisme en het bewustzijn van de culturele solidariteit. Het bewustzijn van de creatie van een culturele gemeenschap wordt dermate belangrijk dat mens naar een grotere gemeenschap verlangt, dan de eigen natie. Dit gevoel wordt sterker aldus Krejčí (Krejčí 1931:204) in de jaren negentig van de negentiende eeuw.

Machtige Europese monarchies ontdekken in de negentiende eeuw dat eenheidsbeweging en zelfs samenwerking van landen zinloos is, verondersteld dat naties elkaar niet kennen (Ibid:190).

De Europese maatschappij benadrukt de kennis van andere landen en hun cultuur om de vorming van de literaire ‘europeanisme’ (Krejčí 1931:214). Krejčí beschrijft de eeuwisseling als ‘het gelukkigste tijdsvak in de ontwikkeling van het Europese

maatschappij' (eigen vertaling, Ibid:215). Verder stelt hij dat vervolgens Europa 'het allerbeste culturele geheel wordt'(Ibid).

De culturele en de politieke ontwikkeling verschillen in Europa polair (Ibid:192). Op het culturele gebied zoeken naties naar inspiratie in buur- of andere landen, waarvan filosofie ze op hun cultuur adapteren. Aan de andere kant kunnen ze hun wederzijds politieke afschuw niet overwinnen. Naar de gezamenlijke Europese cultuuratmosfeer streeft Duitsland het meest (Ibid).

WOI ontstaat in het tijdvak wanneer Europa cultureel verenigd blijkt aan Krejčí (Ibid:216). Alle nationale filosofies verbinden met elkaar en hierdoor nieuwe uitleggen krijgen, maar het conflict vernield de bonden (Ibid). Aan de andere kant gaat de perceptie van Europa al in de jaren dertig terug. Krejčí (Ibid:218) veronderstelt dat het conflict slechts politiek is en de soldaten elkaar als familieleden zien. Daardoor vernieuwt de Europese culturele solidariteit na de oorlogsnel(Ibid).

3.2 De Nederlander: de eeuwisseling tot jaren 20 (20^e eeuw)

De macht van het land groeit aan de eeuwisseling aldus Koossmann (Koossmann 1976:341)endat stelt de versterking van het nationale bewustzijn voor. De Afrikaanse Boerenoorlogen wanneer Engeland naar het bezet van Nederlandse steden in Zuid-Afrika streeft, tasten Nederland aan (Kossmann 1976:348). De conflict met Verenigd Koninkrijk zie Nederland als een aanslag op de nationale trots (Ibid).

Aldus Bogaers (Bogaers 2019:8) was Nederland altijd een buurcultuur geweest. Het volk streefde altijd naar samenwerking in hun strijd met het water.

,Een Hollander loopt langzaam, gebogen en op pantofels. Men kan hem dus nooit leren in den korten oefeningstijd de vlotheid van den Fransman en de stramheid van den Duitser.'

Zo beschrijft Froger, een infanterieofficier in 1919, het Nederlandse aanpak tot oorlog. In een paar zinnen vergelijkt hij de Nederlandse ontspannen benaderingswijze tot de grootste wereldconflict tot nu toe.⁴⁰

Staarman ziet het Nederlandse leger in de WOI als weinig krijgshaftig (Staarman 2004: 121) en verder als nutteloos (Ibid). Het leger is goed voorbereid op een snelle maar op geen

⁴⁰ FROGER, W. *Enkele beschouwingen over de moderniseering van het leger*, 361 In: Drs. F. Staarman [online][geraadpleegd op. 2020-04-16] . Beschikbaar op <<http://www.alfredstaarman.nl/wp-content/uploads/2016/01/fuseliers-WOI-Arma-jrg-38.pdf>>

lange mobilisatie (Ibid). De soldaten krijgen zanglessen, cursussen houtsnijden en voeren toneelstukken op (Ibid). Deze stelling toont wat over de lakse aanpak van het leger en de lichtzinnige soldaten.

Niettemin stelt Binneveld (Binneveld 2001:54), dat het leger in slechte voorwaarden woont. Aldus hem veroorzaakt dit het aantal psychische problemen en drankmisbruik (Ibid), maar de Nederlandse bevolking toont weinig begrip voor hun achtergrond en wilt de problematisch verwijderd uit de samenleging (Ibid).

Binneveld stelt dat de zichtbare probleem in het leger brengt voor het volk de oorlog dichtbij en er wordt hulpvaardigheid opgeroepen (Binneveld 2001:54).

Dat Nederland een immigratieland wordt van de oorlogse vluchtelingen, heb ik al vastgesteld (zie hoofdstuk 2). Na de wapenstilstand van november 1918 komt de bevolking niettemin tot conclusie dat alle buitenlanders zo snel mogelijk terug moeten keren (De Rood 2001:58).

Na de oorlog registreert de Nederlandse maatschappij een significante hervorming op het politieke gebied, stelt Kraaijvanger.⁴¹ Er wordt in 1919 het algemene kiesrecht ingevoerd, dat gelijke politieke kansen aanbiedt aan vrouwen als mannen. Nederland is hierdoor democratie geworden (Ibid).

3.3 De Tsjech:de eeuwisseling tot jaren 1920 (20e eeuw)

Het idee van het Tsjechische volk ontstaat aldus Kohák (Kohák 2010:43) aan de eeuwisseling van de 18^e en de 19^e eeuw. Doordat het land eeuwenlang deel uitmaakte van het Oostenrijk-Hongaarse Rijk, wordt er het nationale bewustzijn vaak ondergedrukt door de monarchie (Krejčí 1931:196). De officiële taal van de monarchie is het Duits (Krejčí 1931:197).

Europa ziet de Tsjechen tegen de eeuwisseling aldus Krejčí als de opmerkzaamst tot de romantische ideeën van nationalisme (Ibid). Door de verbinding van Europa verschijnen er een aantal anderstalige literatuur(Ibid). Doordat er tot nu toe geen klassieke literatuur in het Tsjechisch ontstaat, schrijven er het aantal vertalingen het aantal originele werken over (Ibid). Naar de culturele diffusie streeft het meest Jaroslav Vrchlický (Krejčí 1931:199).

⁴¹KRAAIJVANGER, Caroline. *Hoe de Eerste Wereldoorlog Nederland voorgoed veranderde*. In: *Scientias* [online]. 02-03-2018 [geraadpleegd op. 2020-03-20]. Beschikbaar op:<<https://www.scientias.nl/hoe-eerste-wereldoorlog-nederland-voorgoed-veranderde/>>

In Tsjechië groeit aan de eeuwwisseling het nationale bewustzijn van de landgenoten op (Krejčí 1931:197). Cultureel wordt Tsjechië sterk geïnfluenceerd door de romantische stroming, het land wordt opgenomen door de ideeën van de Nationale Opweking. Er ontstaat aldus Krejčí ‘de Tsjechische europeanisme’ (Ibid). Tot nu toe hadden Tsjechen inzicht in Europa door een soort Duitse filter, waarschijnlijk vanwege vertalingen die in het Tsjechisch niet beschikbaar waren. Het nieuwe bewustzijn bevrijdt zich van de Duitse overmachtige invloed en versterkt latere ideeën over de Tsjechische onafhankelijkheid van het Rijk (Ibid).

Het toenmalige Tsjechische volk is na de oorlog ontevreden, stelt Kohák (Kohák 2013:213). Mens klaagt vaak over de politieke organisatie in het land in tegstelling met de Tsjechoslowakije de periode is van opkomst (Ibid).

De Tsjech is aldus Krejčí (Krejčí 1931:214) aan de eeuwwisseling geletterd, onafhankelijk dankzij zijn eigen succesvolle zaken en vol Tsjechische nationale trots. Krejčí vergelijkt de geletterde Duitsers, beschouwd de eerste pogingen tot maatschappijtransformaties te geven (Krejčí 1931:190) - met de hoge onderwijs van de Tsjechen, die studeren aan de Duitstalige universiteiten door het gebrek van de Tsjechischtalige hoge onderwijs (Krejčí 1931:195). Gezien de economische ontwikkeling afhankelijk op de industrië (zie hoofdstuk 2) concludeer ik verder dat de toenmalige Tsjech zeer hardwerkend is.

De Eerste republiek stelt een voorbeeld van vrijheid en democratie voor, stelt Kohák (Kohák 2013:212). Het land omvangt het aantal Russische en later Duitse vluchtelingen (Ibid). Alle rechten van alle landgenoten worden onpartijdig verzekerd (Kohák 2013: 213).

De Tsjechische ‘Gouden tijd’ wordt opgenomen integenwoordig steeds populaire televisieverwerkingen, bijvoorbeeld ‘Verhalen van de gendarmes’⁴² (Ibid).

⁴²Četnické humoresky: eigen vertaling

4 NATIONALE IDENTITEIT IN DE LITERATUUR TOT 1920

In het laatste hoofdstuk behandel ik de thema van de natie in literatuur van het beschouwen tijdperk. Deze verbindt de nationale identiteiten in beide landen rond de oorlog in hoofdstuk drie en het onderzoek.

Voor het onderzoek deel kies ik F. M. De Jong en Jaroslav Hašek. Beiden streven naar een typische verbeelding van de toenmalige Nederlandse en de Tsjechische maatschappij. Om meer perspectief te krijgen verwerk ik in het hoofdstuk nog twee Nederlandstalige en twee Tsjechische schrijvers die vóór, aan of na de eeuwwisseling stukken creëerden over hun land en het leven erin.

4.1 Nederlandstalige schrijvers op zoek naar ‘de Nederlander’

Dit hoofdstuk omvat drie Nederlandstalige schrijvers uit de eeuwwisselingperiode, waarvan één A. M. De Jong is wiens roman analyseer ik in het onderzoek.

4.1.1 Adrianus Michiel de Jong

A. M. De Jong was romanschrijver (1888-1943) geboren uit een katholiek Brabants arbeidersgezin. Hij verhuis vroeg naar Rotterdam en wordt onderwijzer in Delft. Na de oorlogjaren werkt hij als journalist (bijvoorbeeld als kunstredacteur voor ‘Het Volk’).⁴³

Hij arrangeert zich, stelt Schrevel, in een socialistisch kunst in het geredigeerde tijdschrift Nu. Hij schrijft realistisch over sociale problemen met aandacht op de Brabantse provincie (Ibid). Daarnaast wordt hij een auteur van het aantal sociaal-realistische romans. Hij redigeert tijdschriften en trekt inspiratie zijn wereldreizen (Ibid).

Zijn semi-autobiografische romancyclus ‘Merintje Gijzens Jeugd’ (1925-1928) maakt hem bekend. Aldus Bork&Verkruisse (Bork&Verkruisse, 1985:48) inspireert hij zich van de jeugdgeschiedenis van een gevoelige en vrome Brabantse jongenen zijn vrienden. Zijn bij ver beroemdste roman ‘Frank van Wezels roemruchte jaren’ inspireert hij zich door zijn eigen militaire ervaringen (Ibid). Het gaat om een antimilitaristisch roman waarin hij de hoofdpersonage als een verbeelding van zichzelf en een Nederlander beschouwt (Ibid). Na het

⁴³SCHREVEL, Margreet. *JONG, Adrianus Michiel de. BWSA* [online]. 1992, (5), p. 133-138 [geraadpleegd op 2020-04-14]. Beschikbaar op: <<http://hdl.handle.net/10622/B2F85E5C-D094-4CB3-977F-306A6A2A09BF>>

boek ging De Jong door met een dagboek ‘De notities van een landstormann’, dat in de roman verschijnt.⁴⁴

Het maandblad Kampioen uit 1972 raadt de roman aan als een plezierig humoristisch boek.

Er zijn boeken die steeds weer opnieuw met de grootste plezier worden gelezen. Ze hebben de eeuwige jeugd door de frisse manier waarop hun auteurs ze schreven.⁴⁵

In de zomer van 1942 wordt De Jong als gijzelaar opgenomen door de Nederlandse SS. Hij overlijdt in 1943 bij hun aanslag.⁴⁶

4.1.2 Nescio

Nescio (1882-1961) geboren Jan Hendrik Grönloh is met de leden van Forum geassocieerd, aldus Bzoch (Bzoch 2018:148). Als grote inspiratie voor zijn werkstukken dient hem de romantieke natuur in omgeving van Nijmegen (Ibid).

Als onderwerp voor zijn fictie dient hem verder het dagelijkse leven van Nederlandse stedelingen en andere leden van de maatschappij (Bzoch 2018:148-149). Nescio's werk gaat over een groep jonge werelddhervormers die uiteindelijk altijd het hoofd moeten buigen voor de harde eisen van de maatschappij (Van Bork 1985:408). Aldus Van Bork (Ibid) zijn Nescio's personages vaak jonge, onpraktische idealisten en artistieke bohémiens. Hij boordt zelf ertoe en uit hij zijn melancholieke emoties voor de jeugd en ideale wereld. Met een glimlach van meer mensenkennis en levenservaring neemt volgens Van Bork Nescio afstand van de puberteitsideaal (Ibid).

In de autobiografische inslag ‘De uitvreter’ drijft hij het belang over van het Amsterdamse uitkomst van de hoofdpersonage Japi en zijn troost erop (Ibid:409). Nescio is aldus Van Bork beroemd door zijn ironische verhalen met een autobiografische inslag (Ibid). Hij schrijft aldus Van Bork met een speciale aandacht op ironie en humeur in zijn werkstukken (Ibid).

⁴⁴SCHREVEL, Margreet. *JONG, Adrianus Michiel de. BWSA* [online]. 1992, (5), p. 133-138 [geraadpleegd op 2020-04-14]. Beschikbaar op: < <http://hdl.handle.net/10622/B2F85E5C-D094-4CB3-977F-306A6A2A09BF> >

⁴⁵*De Kampioen* [online]. Elsevier: Camping Elsevier, 1972(4), p.225 [geraadpleegd op 2020-04-14]. ISSN 0022-8265.

⁴⁶SCHREVEL, Margreet. *JONG, Adrianus Michiel de. BWSA* [online]. 1992, (5), p. 133-138 [geraadpleegd op 2020-04-14]. Beschikbaar op: < <http://hdl.handle.net/10622/B2F85E5C-D094-4CB3-977F-306A6A2A09BF> >

4.1.3 Willem Elsschot

Willem Elsschot (1882-1960) geboren Alfons De Ridder was een Vlaamse prozaïst uit Antwerpen geassocieerd met Forum (Bžoch 2018:148). Hij ontleent zijn pseudoniem aan een in de omgeving gelegen bos Helsschot. Hij wordt beschouwd als één van de bekendste en belangrijkste auteurs van Belgisch proza. Matthijs De Ridder ziet hem als een schrijver van ‘universeel-menselijke verhalen’. Aldus hem heeft Elsschot een visie met geen illusies op de eeuwige menselijke natuur (De Ridder 2007:10).

In zijn romanen verwerkt hij de Vlaamse mentaliteit op satirische wijze (ibid). Hij zet de narrateur in de positie van de auteurs alter-ego die de lotgevallen cynisch beschrijft - bijvoorbeeld de byrocrat Laarsmans in ‘Kaas’ (Bžoch 2018:148). In vergelijking met ironische Nescio schrijft Elsschot meestal satirisch (Ibid). Aldus Bžoch wordt Elsschot tot nu toe beschouwd als een van de grootste Vlaamse satirische auteurs (Ibid).

De Vlaamse karakter verwerkt Elsschot in zijn novella Kaas. De novella ‘Kaas’ (1933) geeft een verhaal aan over een beambte die als een absurde Belgische byrocrat verschijnt. Hij wordt gemachtigd tot een kaasmagazijn bewaken. Elsschot verbeeldt hem als een prototypische Vlaming, aldus Bžoch (Ibid).

4.2 Tsjechische schrijvers op zoek naar ‘de Tsjech’

In de jaren 1890 wordt Tsjechische literatuur sterk beïnvloed door moderne Europese stromingen. Op basis van het idee van literatuurmodernisatie ontstaat er een beweging Lumírovci. De groep dichters en schrijvers streeft naar verbinding met Europa door vertalingen van klassieken naar het Tsjechisch. Zijn redenen ervoor zijn de Tsjechische literatuur op de hoogste niveau te brengen en het nationale gevoel in de landgenoten op te wekken (Machala 2015:81).

In deze beweging angageren zich drie gekozen auteurs die ik bespreek als representanten van de Tsjechische nationale literatuur aan de eeuwwisseling.

4.2.1 Jaroslav Vrchlický

Jaroslav Vrchlický (1853-1923), geboren Emil Frída was Tsjechische representant van de literaire groep Lumírovci.⁴⁷ Hij was één van de significantste dichters uit de geschiedenis van

⁴⁷POHORSKÝ, Miloš, Jaroslava JANÁČKOVÁ, Milan JANKOVIČ, Karel KREJČÍ, Jirí BRABEC a Zdeněk PEŠAT. Jaroslav Vrchlický in: *Dějiny české literatury. 3, Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: ÚČL ČSAV, 1961, s. 294-321. Beschikbaar op: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/dejiny/hcl/dcl3/14.pdf>>

de Tsjechische literatuurgeschiedenis (Krejčí 1931:197). Zijn meesterstuk omvat poëzie, drama, literaire kritiek en vertalingen. Zijn stukken weergeven de uitspreiding van de Tsjechische nationale gemeenschap en het nationale bewustzijn.⁴⁸

Vrchlický's poëzie is geïnspireerd door het leven en de kunst. Hij heeft meer dan negentig collecties uitgegeven. (Pohorský et al 1961:249). De Tsjechische verbinding met de Europese literatuur heeft hij door het aantal vertalingen verrijkt (Ibid).

Vrchlický houdt zich bezig met de beelden uit het Tsjechische geschiedenis, bijvoorbeeld 'Twardowski' (1885), 'Het lied van Vineta'⁴⁹ (1906), 'Legende van Heilige Prokop'⁵⁰ (1884) (Ibid).

Samen met een aantal historische verhalen uit het Tsjechische geschiedenis (bijvoorbeeld 'Mythes'⁵¹ uit 1879) dient de legende aan Vrchlický om het nationale gevoel en het belang ervan te demonstreren (Pohorský 1961:250). Als Vrchlický's dichtste stuk tot de ideeën van de nationale bevrijding wordt zijn bundel *Selske balady* beschouwd (Ibid). De ideologie en het sensualisme ervan zijn aldus Pohorský (Ibid) de meest actuele verbeelding van de toenmalige nationale ideologie.

4.2.2 Jan Neruda

Jan Neruda (1834-1891) was Tsjechische prozaschrijver, dichter en journalist. Hij behoort bij de schrijvers op zoek naar wat er Tsjechisch is.

Pohorský ziet Neruda als één van de meest idealistische en filosofische auteurs die de Tsjechische literatuurscène aangetroffen hebben in de jaren 50 (Pohorský 1961:294). Neruda schenkt in zijn stukken zijn volle aandacht aan de Tsjechische nationalisme, stelt Vitek (Vitek 1911:15). Volgens hem (Ibid) is de centre van Neruda's stukken het mens en de natie. Mens moet allereerst zijn rechten hebben. Neruda houdt zich vaak bezig met de sociale kwesties van de Tsjechische maatschappij (Vitek 1911:15). Hij zichzelf was een literaire criticus en journalist, hij hield zich bezig met poëzie en drama. Neruda wordt meestal verbond met de sociale kwesties van de maatschappij (Ibid).

⁴⁸POHORSKÝ, Miloš, Jaroslava JANÁČKOVÁ, Milan JANKOVIČ, Karel KREJČÍ, Jiří BRABEC a Zdeněk PEŠAT. Jaroslav Vrchlický in: *Dějiny české literatury. 3, Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Praha: ÚČL ČSAV, 1961, pp. 294-321. Beschikbaar op: <<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/dejiny/hcl/dcl3/14.pdf>>

⁴⁹Píseň o vinetě (1906): eigen vertaling

⁵⁰Legenda o svatém Prokopu (1884): eigen vertaling

⁵¹Mýty (1879): eigen vertaling

In zijn essays behandelt hij de moderne nationalisme (Vítek 1911:15). Aldus Vitek (Ibid) wordt hij vaak gecritiseerd door het gebrek van patriotisme, doordat hij cosmopolitisch dacht.

Neruda negeert deze bewering niet, hij legt uit dat alleen door het verbinding en influentie van meer naties de nationale cultuur kan ontwikkelen.

Wij Tsjechen zijn nauwsluitend omringd door de wereld, de stroming van de tegenwoordige educatie loopt onze bloed door, de Tsjechische muziek, alsmede de Tsjechische kunst en voornamelijk het Tsjechische dichterschap, dat ontwikkelen zich moet in de algemene bloei. (...) Het volk werd bewustzijn dat de oude tijd van de onafhankelijke natievorming is afgelopen. Er ontstaat nieuwe tijd, de tijd van samenvorming van alle naties, de tijd van ons mensheid en vooral van gemene cultuur.⁵² (eigen vertaling)

Aldus Pohorský (Pohorský 1961:42) zoekt Neruda in zijn essays naar het kennis, hij streeft naar laten het werkelijkheid te zien. Hij beschrijft het leven in Praag realistisch en verbeeldt de sociale verschillen in de maatschappij van stedelingen (Ibid).

Optimistisch beschrijft Neruda het Tsjechische leven in Praag in zijn verhaalbundel 'Povídky malostranské'. Het voorwerp van de Tsjechische nationale mentaliteit raakt hij aan in het verhaal 'Jak to přišlo, že dne 20. srpna 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno' ('Hoe het Oostenrijkse rijk niet wordt verdeeld op 20 augustus 1849 om half één'⁵³) in 'Povídky malostranské' ('Verhalen uit Malá Strana'⁵⁴). Daar beschrijft Neruda een onsoecesvolle poging van Tsjechen om tegen de Oostenrijkse regering te staan. De mislukking is veroorzaakt doordat een van de revolutionnaires nodig had om bier drinken.⁵⁵

⁵²VÍTEK, Bohuslav. *Jan Neruda: Čech a člověk v jeho spisech: naše otázky a problémy*. Praha: Josef Pelcl, 1911, p. 61.

⁵³Jak to přišlo, že dne 20. srpna 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno (1849): eigen vertaling

⁵⁴ Povídky malostranské: eigen vertaling

⁵⁵Verzameld uit NERUDA, Jan. *Jak to přišlo, že dne 20. srpna 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno*. In NERUDA, Jan. *Povídky malostranské*. 2. Praha, 1895. Beschikbaar op: <https://cs.wikisource.org/wiki/Pov%C3%ADdky_malostransk%C3%A9/Jak_to_p%C5%99i%C5%A1lo,_%C5%BEe_dne_20._srpna_1849,_o_p%C5%AF1_jedn%C3%A9_s_poledne,_Rakousko_nebylo_rozbo%C5%99eno>

4.2.3 Jaroslav Hašek

Jaroslav Hašek (1883-1923) was Tsjechische schrijver, journalist en bohemien.⁵⁶ Tijdens zijn carrière wisselt hij een aantal werkervaringen. Hij wordt bijvoorbeeld bank ambachte en toen schrijver (Ibid).

Aldus Encyclopaedia Britannica reist Hašek tijdens zijn leven door Het Oostenrijk-Hongaarse Rijk en andere Europese landen. Hij schrijft er het aantal verhalen over. Als de auteur van humoristische verhalen schrijft hij naar satirische bladeren.⁵⁷

Hij rebeelt tegen de Oostenrijkse politiek en staat ironisch van het publiek (Ibid). Hij is vaak genoemd de rebel van het Tsjechische literatuurscène⁵⁸, doordat hij oncapabel is van een rigid werk te vinden of in het huwelijk te blijven. Regelmatig verlaat hij zijn familie en reist (Ibid).

In de WOI raakt hij het Oostfront in en wordt opgevangen door de Russen.⁵⁹ In 1918 wordt hij lid van Het Rode Leger.⁶⁰ Hierdoor wordt hij na de oorlog vervolgd door de politie. Hij besluit zijn leven te ontsnappen, het publiek uitgaan en zich focuseren op zijn werk in Lipnice.⁶¹

Hij behandelt de thema van de Tsjechische maatschappij in twee stukken: ‘De Partij van de Gematigde Vooruitgang binnen de Grenzen van de Wet’ (1911)⁶² en ‘De lotgevallen van de brave Soldaat Švejk’ (1926).

Zijn bekendste roman ‘De lotgevallen van de brave Soldaat Švejk’ dient als authentieke beschrijving van de Tsjechische maatschappij in de tweede decennium van de twintigste eeuw. Zelf Hašek toont in de epiloog van het boek zijn verwondering over de desillusie die de literatuur vaak stelt.

⁵⁶Jaroslav Hašek. In: *Encyclopaedia Britannica* [online]. 01-01-2020 [geraadpleegd op 2020-04-15]. Beschikbaar op: <<https://www.britannica.com/biography/Jaroslav-Hasek>>

⁵⁷Ibid

⁵⁸KUIPERS, Willem. 'Alcohol is de melk van de politiek'. De Volkskrant [online]. 05-21-1999 [geraadpleegd op 2020-04-17]. Beschikbaar op: <<https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/alcohol-is-de-melk-van-de-politiek~b0de6336/>>

⁵⁹Ibid

⁶⁰Ibid

⁶¹Ibid

⁶²Dějiny Strany mírného pokroku v mezích zákona : eigen vertaling

Život není žádnou školou uhlazeného chování. Každý mluví tak, jak je schopen. Ceremoniář dr. Gruth mluví jinak než hostinský Palivec u Kalicha a tento román není pomůckou k salónnímu zušlechtění a naučnou knihou, jakých výrazů je možno ve společnosti užívat. Jest to historický obraz určité doby.⁶³

Het leven is geen onderwijs van de goede manieren. Iedereen spreekt, hoe hij kan. Dr. Gruth uit zich anders dan kroeghouder Palivec bij Kalich en deze roman is geen voorwerp van streving naar elegantie noch educatief boek over de beleefde uitdrukkingen. Het is de historische verbeelding van een era. (*eigen vertaling*)

⁶³ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Praha: Baronet, 1911, p. 633.

5 ONDERZOEK: ‘FRANK VAN WEZELS ROEMRUCHTE JAREN’ EN ‘DE LOTGEVALLEN VAN DE BRAVE SOLDAAT ŠVEJK’

5.1 Frank van Wezels roemruchte jaren

Frank van Wezel is onderwijzer op Amsterdamse hogeschool. De Jong omvat zijn enkele uitzichttrekken. Hij is volgens de verteller een man van negenentwintig jaar en woont met zijn vrouw Cor en hun zoon Bert. Hij heeft bruine haar en een bruine baard. Als de specifieke verbeelding van de docent draagt hij een bril.

De Jong's doel was de Nederlandse aanpak van de oorlog te benaderen in zijn verbeelding van de maatschappij. In deze analyse demonstreer ik de Nederlandse karaktertrekken in zulke personages van het roman.

5.1.1 De gelijkwaardigheid en tolerantie

Zie de karakteristiek van de hoofdpersoon Frank van Wezel direct weergegeven in het hoofdstuk 1.

Niet groot, niet klein, niet bijzonder mager, niet bijzonder dik, niet érg verwaand, noch overdreven bescheiden, intelligent maar zonder een zweem van genialiteit, gevoelig, maar doodsbenauwd om het te laten merken en met een gloeiende afschuw van sentimentaliteit - kortom een vrij volledig Hollander, al kwam ie dan ook uit het Zuiden, waar ie waarschijnlijk z'n goedronde lachsheid vandaan had en zijn feilloos gevoel voor humor en speelse geestigheid.⁶⁴

De bedoeling van Van Wezels is de maatschappij te representeren. Hij wordt ‘een vrij volledig Hollander’ genoemd. Naast de directe karakteristiek van de persoon merk ik hier een demonstratie op van de typische Nederlandse gelijkwaardigheid.

Als demonstratie ervan dienen in het uittreksel uitdrukkingen ‘niet bijzonder’, ‘niet (noch) overdreven’, ‘zonder een zweem van genialiteit’. Wat Pleij beschrijft als ‘de ongeschreven regel van de Nederlandse maatschappij’ (zie hoofdstuk 1), komt er bij De Jong in leven.

‘Verbeeld je maar niets, doe maar gewoon, denk maar niet dat je meer bent dan ik.’ (Pleij 2014:183)

⁶⁴De Jong (1969:8)

Al op de eerste pagina laat De Jong de basis van de Nederlandse maatschappij zien. Van Wezel is ‘een volledig Hollander’, de verteller benadrukt er dat zijn personage niet speciaal is. In de Nederlandse maatschappij zijn er allen gelijk. De bedoeling van zoéén inleiding van het hoofdpersonage is dat al vanaf de eerste pagina Van Wezel als een prototype dient van de toenmalige maatschappij.

De gelijkwaardigheid in de Nederlandse maatschappij zie ik alsmede in Van Wezels benaderingwijze tot zijn militaire superieuren. Hij wordt niettemin getoleerd en in mijn mening is dit een verbeelding van de Nederlandse gelijkwaardige tolerante maatschappij, bijvoorbeeld bij de tutoyeren.

Hij is sarcastisch en brutaal tegen zijn superieuren. Door de brutaliteit verbeeldt De Jong van Wezels lichtzinnigheid over de oorlog.

‘Ik had het recht, die vraag te stellen, kapitein. D'r is mij geleerd, dat de straffende meerdere de gestrafte alle inlichtingen moet verschaffen over de wijze van reclameren en hem zelfs behulpzaam moet zijn bij het opstellen van zijn reklame, zo hij dat wenst. Dat staat duidelijk in het reglement van krijgstucht.’

De kapitein schoof heen en weer op zijn stoel, kuchte, dacht na, niet op zijn gemak. De vent had nota bene groot gelijk. Maar de kolonel had bevolen: straffen!⁶⁵

In dit uittreksel zien we situatie waarin van Wezel wordt bestraft voor zijn brutaliteit tegen de kolonel. Naar mijn mening is zijn brutaliteit tegen zijn superieuren zijn manier om de situatie te verwerken. Hij draagt zich brutaal, doordat hij de oorlog als een feit weigert aannemen.

Aan de andere kant wordt er geen tolerantie opgenomen toen de brutale ‘Notities van een landstormann’ gevonden worden. Hier bepaalt De Jong de grenzen van de Nederlandse tolerantie. Nederland is tolerantie, geen anarchië. De oprechte notities over het leven in het leger worden ontdekt en de auteur zou bestraft worden, als hij wordt gevonden.

5.1.2 De collectiviteit

De Nederlandse tolerantie voor elkaar is verbonden met de nood voor de collectiviteit. De nood voor de samenwerking leidt tot uitstekende sociale relaties tussen Nederlanders. Doordat

⁶⁵De Jong (1969:182)

de samenwerking met positieve aanpak makkelijker is, mag ik veronderstellen dat Nederlanders algemeen vriendelijker tot elkaar zijn.

Dit aspect van de Nederlandse karakter verbeeldt de Jong in het volgende uittreksel.

Fanatieke letterkundige vrienden zagen daarin een bewijs van een erbarmelijke zielsondiepte en verachtten hem inwendig aanzienlijk. Maar daar hij overigens een genoeglijke kameraad was met een vast inkomen en tamelijk hulpvaardig, verduwden zij hun fijngevoelige weerzin tegen zijn grof gemoed en bleven in zijn gezelschap hooggestemde gesprekken voeren en zinspelen op hun doorslaande genialiteit, die feilen noch vlekken had, hoewel hij eigenlijk een verdoemelijke filister was, een burgerman, een kruienier en de genade van hun omgang volstrekt niet waard.⁶⁶

[...]

Het enig belangrijke was: dat ze samen een zak vormden, een sekte, een bataljon, eendivisie of hoe de zak anders heten mocht.⁶⁷

Het bovengeciteerd uittreksel past op de eerste pagina van het verhaal, bij de inleiding van de hoofdpersonage. Van Wezel wordt als een merkwaardige vriend beschreven, wie tamelijk hulpvaardig is. Hierdoor past hij in de derde categorie van de karakteristiek van een Nederlander.

Maar bij elkaar waren ze levendig, onuitputtelijk in moppentapperij en al was hun humor nauw verwant aan galgehumor, ze lachten toch, dat ze schaterden, genoten van de grappen, en het was absoluut geen overspannen nervositeit...⁶⁸

In het bovenstaand uittreksel benadrukt De Jong verder de Nederlandse collectiviteit – hij bespreekt een groep soldaten die opgeroepen worden tot het leger, en hun stress verwerken door zich te groeperen en met elkaar praten.

⁶⁶ De Jong (1969:7)

⁶⁷De Jong (1969: 25)

⁶⁸De Jong (1969:29)

5.1.3 De nuchterheid

Ik verschil twee types van de Nederlandse nuchterheid – de emotioneel en de materialistisch, aangeduidt als ‘de gierigheid’. Als de emotionele nuchterheid beschouw ik de Nederlandse kalmte en besparing van hun emoties.

De Nederlandse realistische aanpak van de werkelijkheid leidt vaak tot ‘de emotionele nuchterheid’. De Nederlander, zoals Máxima heeft al aangeduidt (zie hoofdstuk 1), blijkt koud, direct en realistisch in zijn aanpak van de werkelijkheid.

Deze kalmte, die bijkast stoïcisme aanraakt, verbeeldt De Jong in de reactie van de Nederlanders op de oorlog. Ik zie hun kalmte en stoïcisme in het volgende uittreksel. Van Wezel wordt aan het begin van het verhaal bewonderd over het feit dat de oorlog werkelijk is ingegaan.

Vreemde avond! Nog was hij een vrij burger, maar de militaire tucht had de hand al om zijn hart gelegd en hij voelde zich gedrukt. Och, het was ten slotte zo'n groot ongeluk niet, zo'n beetje soldaatje spelen, maar het was tóch een zonderlinge gedachte, dat ie van morgen af niet meer de baas zou zijn over z'n eigen handelingen.⁶⁹

Van Wezel drukt zijn verbazing over de oorlog uit door het belang ervan te denigreren. Bij de oproep neemt hij de oorlog waar als een evenement van een korte duur. Alhoewel De Jong hem als een melancholisch persoon beschrijft, is van Wezels reactie op de oorlog kalm en onverschillig.

Ook vergeet De Jong in zijn verbeelding van de Nederlandse maatschappij de gierigheid niet. Hij toont de Nederlandse spaarzaamheid op de verbeelding van een Brabantse boer die de soldaten in het midden van het verhaal tegenkomt.

Anna zette de pan op de kachel, gooide er een kluit reuzel in, terwijl de boer op een stoel onder de schoorsteen ging staan en een formidabele ham naar beneden haalde, waar hij een stuk of vier flinke lappen afsneed. Begerig keken de jongens toe, en toen de geur van de bradende ham zich door de kamer verspreidde, slikten zij heftig het water weg, dat ononderbroken in hun mond liep. Ze vloekten van jaloezie en lust in het lekkere hapje en kauwden triestig op hun kuch met margarine, die ze niet door hun gezwollen keel konden krijgen.

⁶⁹De Jong (1969: 11)

Frank was benieuwd, of de boer hun niet een hapje zou laten mee eten. Hij verwachtte het want hij kende de gulheid van de Brabantse boer uit langjarige ondervinding. Maar de oorlogsjaren hadden de mensen veranderd. Misschien ook, was deze boer een vrek van nature, een walgelijke egoïst. In ieder geval at hij met zijn dochter onder veel gesmak de hele pan leeg en de versomberende soldaten kregen er geen vezeltje van.⁷⁰

In deze passage gaat het om een Brabantse boer, die Frank en zijn marscompagnie op weg tegenkomen. Er is verondersteld de soldaten in nood te helpen gedurende de harde tijden van de oorlog. Maar de gierige boer deelt met de hongere soldaten niets van zijn noodvoorraden. Bovendien vinden de soldaten later, dat de boer illegaal vleeswaren rookt in zijn schoorsteen. Die vleeswaren stelen de soldaten om erover wraak te nemen.

In Frank's reactie zien we bewondering over de onbehulpzaamheid van de Brabantse boer. De situatie stelt een concrete verbeelding voor van Koningin Máxima's woorden (zie hoofdstuk 1) over de onmogelijkheid van de Nederlandse karakter te beschrijven. Enerzijds is er behulpzame Nederlander Van Wezels en de nood om te delen in de harde tijden van de oorlog (de saamhorigheid), anderzijds de gierige Nederlandse burger.

5.1.4 De gezelligheid

Tevens is er in het verhaal omnipresent de typische Nederlandse gezelligheid. De Nederlandse levensmanier drukt De Jong treffend uit in komende passage.

In het paragraaf wordt Wezel's laatste avond thuis verbeeld. Voordat zijn vrouw Cor hem aanspreekt, denkt hij aan zijn haat van de oorlog.

Cor liep naar de theetafel en zei: 'Nou ja... je kunt niet altijd zitten treuren en mokken.'

'Nee', antwoordde Frank, zich uittrekkend. 'Daar heb je gelijk in. Laten we nog

maar es gezellig als vrij, burger thee drinken: morgen zijn we soldaat, zijn we Jan Fuselier, wapennummer zoveel, sectie zoveel van het Depot Bataljon in Amsterdam.'⁷¹

⁷⁰De Jong (1969: 249-250)

⁷¹De Jong (1969:13)

In zijn woorden toont van Wezel, volgens mij, het belang van een laatste avond gezellig door te brengen met zijn vrouw. Laten de zorgen en de oorlog wachten. Eerst gezellig thee drinken en samen zijn met zijn familie.

5.1.5 Humor en optimisme

‘Frank van Wezels roemruchte jaren’ is voornamelijk een humoristisch prozastuk, hierdoor vormt de humor basis voor de betekenis ervan.

De humor is veroorzaakt door Franks oppaking van de oorlog. Hij weigert de zwaarheid van de situatie te erkennen, hij gebruikt zijn humor als een soort bescherming. Hij draagt zich sarcastisch, cynisch en brutaal.

Frank lachte: “k Zal er es over denken of wij die krankzinnige oorlog overmorgen niet op zullen laten houden, hoor!”⁷²

In het uittreksel uit het begin van het verhaal toont de De Jong een situatie waarin Van Wezel met zijn vrouw Cor de oorlogssituatie bespreekt. Op zijn spreuk zie ik dat Frank grapen maakt over de macht van het Nederlandse leger. Ondanks het feit dat hij zich bewust is ervan dat de oorlog onontkombaar is, twijfelt hij niet dat ze kort zal duren en dat het leger straks wint.

Frank wordt in de onoplosbare situatie gedwongen kalm en humoristisch te blijven, en pakt de oorlog optimistisch op. Zijn realistische benadering verschijnt in zijn humor.

Ze lachten een beetje als de legendarische boer die kiespijn heeft, want ze voelden deze hatelijke demonstratie ook tegen henzelf gericht, maar ze lachten, omdat ze niets anders doen konden. Ze waren wijze officieren - noodgedwongen, de enige manier waarop officieren gewoonlijk wijs kunnen zijn.⁷³

In dit uittreksel lachen Frank en zijn genoot Van Wezep bij de oproep over een oud verhaal dat ze voordien deelden. Beiden streven naar optimistisch te blijven in de harde oorlogstijden.

⁷² De Jong (1969:13)

⁷³De Jong (1969:19)

5.1.6 Leersen's geografische karakter van een Nederlander

De Jong specificceert ook dat Van Wezels karaktereigenschappen heeft die zijn afkomst bevestigen. Frank van Wezels komt uit het Zuiden, verder wordt hij gespecificeerd als Brabanter.

(...) al kwam ie dan ook uit het Zuiden, waar ie waarschijnlijk z'n goedronde lachsheidvandaan had en zijn feilloos gevoel voor humor en speelse geestigheid. (...) ⁷⁴

De Jong's beschrijving gaat akkoord met theorië van Joep Leersen over de specificiteit van regionale karaktereigenschappen (zie hoofdstuk 1).

5.2 De lotgevallen van de brave Soldaat Švejk

Toen Hašek zijn roman schreef, wilde hij de Tsjechen verbeelden met geen gedistingeerde stijl. Zijn bedoeling was de Tsjechische maatschappij te vertonen met geen verfraaiing (zie hoofdstuk 5).

Švejk is een opmerkelijke personage van de Tsjechische literatuur. Hij is een oude oorlog veteraan wie alleen woont in Praag. Hij is tussenhandelaar van halfbloede honden.

5.2.1 De eenvoudigheid en de naïviteit

Op het eerste gezicht stelt Švejk de representatie voor van naïviteit en eenvoudigheid. Andere personages van het verhaal zien hem gewoon als dom. In het aantal passages stelt Švejk zich voor als een soldaat die beoordeeld was voor domheid.

Hij komt in de wereld aan van bedrogen, leugen en plezier in schade toe te brengen aan andere mensen. Als de enige die de regels regelmatig gebroken door allen volgt, dient hij als een komiek element voor de lezer, maar als een problematische persoon voor zijn genoten.

Hašek toont Švejks karakter indirect al in de eerste hoofdstukken van het verhaal. Zijn verhaal begint met het aanslag op Franz Ferdinand.

'Nou moe, ze hebben onze Ferdinand vermoord', zei de kostjuffrouw tegen de heer Švejk, die jaren geleden uit de militaire dienst was ontslagen nadat een keuringscommissie hem definitief voor idioot had

⁷⁴De Jong (1969:7)

verklaard en die nu leefde van een handeltje in honden – onooglijke mormels van bedenkelijke komaf die hij van valse stambomen voorzag.

Naast deze bezigheden had hij ook last van reumatiek – hij zat net zijn knie met *Opodeldok* in te wrijven.

‘Wat voor Ferdinand, vrouw Müller?’ [...] ‘Ik ken twee Ferdinands. De ene is bediende bij Průša de drogist – die heeft per ongeluk eens een fles met een soort haarolie leggedronken, maar verder ken ik alleen ene Ferdinand Kokoška, di hondenpoep raapt. Aan geen van beiden is dus veel verloren.’

‘Meneer toch, ik bedoel áártshertog Ferdinand, die uit Konopiště, die vrome dikkerd.’⁷⁵

Al op de eerste pagina zie ik Švejk’s eenvoudigheid. Ondanks het feit dat de moord op Frans Ferdinand de sleutelement is voor de Tsjechische staat, behandelt Švejk hem met simpele logica. Zijn eenvoudigheid, die verder in de roman wordt als kretanisme behandeld door zijn genoten, wordt niet alleen kern van de humor in het boek, maar ook een verbeelding van de Tsjechische bohemische simpelheid.

Švejks significantste eigenschap bevestigt niet alleen de Tsjechische eenvoudigheid, maar dient ook als een basis voor het aanpak van de Tsjechische karakter.

5.2.2 De eerlijkheid en de directheid

Švejk is kenmerkend door zijn realisme en directheid. Humor van het verhaal berust op zijn specifieke karakter. Švejk ziet de wereld hoe hij is. Hij zorgt niet voordat hij politiek correct ofwel beschaafd is.

Hij zorgt niet voordat hij met een officier spreekt, ofwel met de kroeghouder bij een glas bier. Hij ziet de wereld omheen unifieerd te zijn.

‘Ik voor mij,’ antwoordde Švejk, ‘ik geloof dat we alles zo eerlijk mogelijk moeten bekijken. Iedereen kan zich vergissen, een mens moet wel fouten maken, hoe dieper ie over iets nadenkt. Die dokters van het gerecht zijn ook maar mensen, en mensen hebben nu eenmaal hun gebreken. [...] Het ligt nu eenmaal in de natuur besloten dat een mens zich tot aan zijn dood toe blijft vergissen. Net als de man die op een avond een half doodgevroren dolle hond vond, die hij mee naar huis nam en bij zijn vrouw in bed stopte. Toen het beest was doorgewarmd en weer

⁷⁵Hašek (2018:14)

wat opkikkerde viel ie de hele familie aan – de jongste in de wieg heeft ie nog aan stukken gescheurd en opgevreten. [...] Daaro zeg ik altijd maar: alle mensen aken fouten en kunnen zich vergissen – of het nu een geleerde of een onontwikkelde ossenkop is. Zelfs ministers gaan wel 's in de fout.⁷⁶

Dit uittreksel verbeeldt situatie waarin Švejk zich op de politie vindt. Hij wordt ondervraagd door de juridische arts wiens taak de simulanten te ontdekken is. Er wordt het aantal patiënten gebracht bij hem en een hoog percentage van hen zijn simulanten.

Één van de patiënten uit zijn zorgen over de precisiteit van arts zijn beslissingen. Hierop reageert één ander, wie slechte ervaringen heeft met de artsen. Hij was onjuist veroordeeld. Švejk reageert direct op een eenvoudig manier en aan een aantal voorbeelden demonstreert, dat hij mens omheen gelijk ziet.

In tegenstelling met andere patiënten (of simulanten) wie de artsbeslissingen finaal beschouwen, maakt Švejk zich geen zorgen om met zijn eigen mening te laten horen. Hij ziet de artsen als gelijke mensen, die fouten kunnen maken.

Op volgend voorbeeld zien we ook Švejks directheid. Hij zegt wat hij wil en precies wat hij denkt zonder enige zorgen te maken hoe anderen zijn mening waarnemen.

Zijn directheid, die tot brutaliteit overgaat, kan ik nog beter demonstreren op het uittreksel vanuit het einde van de roman.

Luitenant Dub verdiepte zich in het door de majoor uit Przemyśl opgestelde document en riep toen hij klaar was met lezen triomfantelijk uit: 'Nu is het afgelopen met jou, Švejk! Waar heb je je uniform gelaten? Dat is eigendom van de Kroon!'

'Dat heb ik op dat dijkje laten liggen,' zei Švejk. 'Bij die vijver Deze vodden wilde ik alleen maar even aanpassen om te zien hoe een Russische soldaat zich daarin moet voelen. Het was eigenlijk niet meer dan een misverstand.'

En Švejk begon aan een relaas van alle probemen die hij door dat misverstand had gekregen, en toen hij klaar was brulde luitenant Dub tegen hem: 'Nu zul je me pas goed leren kennen! Weet je wat het inhoudt, schurk, om staatseigendommen te verliezen en je uniform kwijt te raken in oorlogstijd?'

⁷⁶Hašek (2018:41)

'Tot uw orders: jawel!' antwoordde Švejk. 'Als een soldaat zijn uniform kwijtraakt, dan houdt dat in dat hij een ander moet halen.'⁷⁷

Bovenstaande uittreksel bespreekt situatie aan het einde van het vierde deel. Švejk is op de Russische fronte en wordt opgenomen doordat hij geen uniforme draagt. Hij wordt ondervraagd door de luitenant Dub. Als hij Švejk dreigend vraagt over het verlies van zijn uniforme, antwoordt Švejk kalm dat hij de uniforme heeft gelaten op de dam.

Švejk's aanpak van een situatie die hem problemen kan veroorzaken is realistisch. Ik heb al vastgesteld dat hij zich geen zorgen maakt over de impact van zijn acties. Hij bekent zijn verlies alsof er geen probleem is. Als Dub hem ervoor uitscheldt, wordt hij zeer direct en eerlijk.

Švejk's eerlijkheid raakt brutale niveaus. Hij wordt eerlijk en direct ook in situaties wanneer het best is te zwijgen of liegen. Hierdoor noemen hem zijn superieuren ignorant.

5.2.3 De bierliefhebbers

Het derde aspect van de Tsjechische karakter in de roman uitgedrukt, is de passie voor alcohol, voornamelijk bier. Deze karakteristiek van de Tsjechische maatschappij omvangt Hašek in zijn verhaal meerdere keren. Naast bier vermeldt de verteller de rum en de sterkedrank.

Passie voor alcoholranken is volgens Hašek dusdanig groot dat zelfs de veldpriester Katzeen een overdadige alcoholdrinker is.

Maar op een goede dag bedronk hij zich en ging hij het klooster in. Hij hing zijn sabel aan de wilgen om de pij te omgorden. Hij verkreeg toegang tot de aartsbisschop in de Burcht en werd toegelaten tot seminarie, maar dronk zich alvorens de priesterwijding te ontvangen nog even laveloos in een heel nette gelegenheid met damesbediening achter Vejvodovice, om vanuit die maalstroom van wellust en uitpattingen rechtstreeks zijn wijding in ontvangst te nemen.⁷⁸

In het bovenstaande uittreksel geeft de verteller de karakteristiek aan van de veldpriester. Hij wordt in het verhaal als een alcoholiek meerdere keren verbeeld. Katz drinkt ondanks zijn

⁷⁷Hašek (2018: 827-828)

⁷⁸Hašek (2018: 104)

religieuze functie in het leger. Katz, trots zijn Duitse naam, is ‘de’ Tsjech. Zijn manier om met de oorlog om te gaan is voortdurend te drinken.

‘Zo, dat was dan punt twee. En nu punt drie: gebruik je sterke drank?’

‘*Melde gehorsamst*: ik gebruik geen sterke drank – alleen rum.’

‘Mooi, kijk dan nu eens goed naar deze soldaat. Die heb ik vandaag van luitenant Feldhuber geleend, want het is zijn oppasser. En hij drinkt helemaal niets, hij is ab-ab-abstinent, en dus gaat hij richting front, want zo’n kerel kan ik niet gebruiken. Dat is geen oppasser, dat is een koe. Die drinkt ook alleen maar water en loeit als een os. Jij bent geheelonthouder,’ wendde hij zich tot de soldaat. ‘Dat je je niet schaamt, stom varken. Jij verdienteen paar flinke opdonders!’⁷⁹

In deze paradoxale situatie benadrukt Katz het belang van de alcoholconsumptie. Naar mijn mening benadrukt hier Hašek de significantie van alcohol in de Tsjechische maatschappij. In het verhaal nemen alle belangrijke conversaties plaats in nabijheid van alcohol (bijvoorbeeld aan het begin van het verhaal in de kroeg van Palivec).

5.2.4 De ‘Pepieci’

Het opmerkelijkste kenmerk van de Tsjechische landgenoten is hun negering van de omgeving en verder hun ontevredenheid ermee. Surosz beschrijft de Tsjechen hierdoor als de natie van de Pepieken (zie hoofdstuk 1).

In volgende uittreksel verbeeldt Hašek de Tsjechische eigenschap op de personage Palivec.

‘Ik bemoei me niet met die dingen. Ze kunnen ooit m’n reet likken,’ antwoordde de heer Palivec hoffelijk en hij stak een pijpje op. ‘Als je je tegenwoordig met zoiets inlaat, dan kan je het de kop kosten. Ik heb m’n nering en als hier iemand een biertje bestelt, dan krijgt ie het van me. Maar dat Sarajevo, de politiek en die aartshertog zaliger, dat is niks voor ons soort mensen – dat levert hoogstens een rukkje Pankrác op.’⁸⁰

‘Zulke kleinigheden herinner ik me niet, ik heb me d’r nooit een scheet aan gelegen laten liggen en ik ben d’r ook nooit nieuwsgierig naar

⁷⁹Hašek (2018: 129)

⁸⁰Hašek (2018: 17)

geweest, antwoordde de heer Palivec. 'Nieuwsgierigheid kost de kat z'n kloten.'⁸¹

Kroeghouder Palivec stelt de authentieke verbeelding voor van de Tsjechische 'pepiecisme'. Als zakenman houdt hij zich slechts bezig met zijn eigen zaken. De wereld omheen interesseert hem niet. Hij vindt de situatie niet toerekend interessant om ermee bezig te houden. Desondanks vindt hij ze toerekend interessant om erop te klagen. Hij vindt, dat zijn actie of spreek geen verschil zouden maken.

Aan de andere kant verbeeldt Hašek Švejk als geen Pepiek. Andersom is Švejk enthousiast over de idee zijn land in de zware oorlogstijden te helpen. Alhoewel hij invalied is en was in het leger lang geleden, sluit hij zich aan inmiddels bij het leger.

En zo speelde zich op die gedenkwaardige dag in de straten van Praag een roerend staaltje van loyaliteit af: een oude mevrouw die een invalidenwagentje voor zich uitduwde, waarin een manspersoon met kepie plus glimmend gepoetst embleem, die met zijn krukken zat te zwaaien. Op zijn colbertje rijkte een bonte rekrutencorsage.

En deze man, die keer op keer met zijn krukken zwaaide, schreeuwde het uit door de straten van Praag: 'Op naar Belgrado! Op naar Belgrado!'⁸²

De scène, waarin Švejk op de Praagse straat hedonisch naar de mobilisatie oproept, behoort tot de significantste scènes van de roman. De scène toont Švejk's euphorische actieve aanpak van het probleem en is ook significant voor de verbeelding van de Tsjechische nationale trots.

In vergelijking met passieve Palivec is Švejk trots op zijn land en zijn land wil beschermen. Dit is een andere eigenschap die Švejk anders maakt dan zijn pessimistische genoten.

5.2.5 Onvriendelijk tot verschillen

De basis van Hašek's humour berust in de reactie van Švejk's omgeving op zijn unieke karakter, bijvoorbeeld zijn pragmatisme dat absurde niveaus raakt. Švejk wordt aangezien als ignorant en dom. De Tsjechische maatschappij is voorbereid op geen ander zichtpunt.

⁸¹Hašek (2018: 19)

⁸²Hašek (2018: 74-75)

Bij wijze van antwoord kreeg hij een por in zijn ribben en werd hij in de richting van de tafel geduwd, waarachter een heerschap zat met een kil ambtenarengesicht, dat zo'n dierlijke wreedheid uitstraalde, dat het leek alsof hij pas recentelijk uit Lombroso's handboek over criminele types was ontsnapt. Hij keek Švejk bloeddorstig aan en zei: 'Trek niet zo'n idioot smoel.'⁸³

In het uittreksel wijst Hašek de situatie aan, waarin Švejk ondervraagd wordt op de commissariaat. De ambtenaar ziet zijn eenvoudigheid en directheid inmiddels en is ermee niet tevreden. Hij beschouwt Švejks directheid als brutaliteit.

De onvriendelijkheid van de ambtenaar tegen Švejk illustreert de Tsjechische gesloten benaderingswijze van afwijkende elementen. Švejk's gedrag schrijdt zijn logica over, zijn simpelheid en eenvoudigheid zijn verrassend en de ambtenaar blijkt Švejk's gedrag niet kunnen verwerken.

De ambtenaar is zowel onbekwaam om op nieuwe situatie en verschillend gedrag te adapteren, dat hij gesloten wordt en gedraagt zich geïrriteerd. Švejk is een tegenstelling van wat de ambtenaar gewoonlijks tegenkomt.

In het verhaal komt Švejk het onbegrijpen regelmatig terecht. Erna wordt hij als dom en stupide beschouwd, ofwel verbaal aangevallen. Hierdoor wijst Hašek in mijn mening de Tsjechische geslotenheid en het onvoltoende begrip van het onbekend aan.

5.2.6 Pragmatisme en realisme

Een ander karaktertrek, dat er rijk wordt opgemerkt, is de Tsjechische realistische benaderingswijze en hun pragmatisme. Hašek toont het Tsjechische pragmatisme niet alleen op Švejk's logica, maar alsook op andere personages. Het Tsjechische pragmatisme toon ik op volgend uittreksel.

Bretschneider toonde zijn 'adelaar' ook aan heer Palivec, keek deze even aan en vroeg:

'Bent u getrouwd?'

'Ja.'

'Kan de vrouw de zaak af als u weg bent?'

'Ja.'

⁸³ Hašek (2018:32)

‘Dan is dat dus voor de bakker, kastelein,’ sprak Bretschneider opgewekt. ‘Roep de vrouw maar even en draag de zaak aan haar over, dan komen we vanavond nog halen.’⁸⁴

Het uitterksel beschrijft de arrestatie van kroeghouder Palivec. Hij wordt beschuldigd voor het landverraat. Er hing het portret van Franz Josef I op de muur in zijn kroeg, dat verontreinigd werd door insecten.

Op de parole van Bretschneider zie ik het Tsjechische pragmatisme. Bretschneider is koud, logiek en pragmatiek in zijn reflexie. In de dialoog behandelt hij de situatie realistisch en kritisch en geeft Palivec geen tijd om te protesteren, zijn acties te beïnvloeden ofwel te betwijfelen.

Het pragmatisme verbeeldt Hašek tevens op Švejk zelf. Één van zijn karaktereigenschappen is gebrek van empathie. Švejk’s pragmatisme is overgedreven en op het niveau wordt schadelijk. Zie het uittreksel over de treurigheid van mevrouw Müller wie moeite heeft met de situatie om te gaan.

Toen de indringers vertrokken waren wilde Švejk even met evrouw Müller afrekenen, maar hij vond van haar geen ander spoor dan een vodje papier, waarop zij met potlood een paar hanenpoten had gekrabbeld. Deze omvatten haar ideeën omtrent het ongelukkige voorval met Švejks bed en de portier van het nachtcafé:

Excuus meneer, en dat u me niet terugziet, want ik spring uit het raam.

[...]

Een half uurtje later sloop de ongelukkige mevrouw Müller de keuken weer binnen. Aan haar ontdane gezicht viel duidelijk af te lezen dat zij van Švejk enkele woorden van troost verwachtte.

‘Als u tóch uit het raam wilt springen,’ zei deze dan ook, ‘doe dat dan liever in de woonkamer – ik heb het raam al opengezet. Ik raad u namelijk sterk af om uit het keukenraam te springen, want dan belandt u misschien op de rozen in de tuin en plet u de struiken, wat ú natuurlijk wel moet betalen.’⁸⁵

Švejk’s pragmatisme stelt in zoéén situatie een negatieve karaktertrek voor. Alhoewel hij amusant is voor lezer, in realiteit is zijn gedrag grof. Hij is ontzettelijk onempathiek tot de

⁸⁴Hašek (2018:24)

⁸⁵Švejk (2018:68)

sensitieve mevrouw Müller. Aan de andere kant stelt het uittreksel een typisch Švejk's karakteristiek voor.

In Švejk's gedrag neemt Hašek ook de Tsjechische realisme op. Švejk ziet alle situaties hoe ze zijn en adapteert erop zijn denken. Hij berust met de oorlog snel.

5.2.7 Humor: De lachende besties

Dat 'De brave soldaat Švejk' een humoristische roman is, heb ik al vastgesteld. Hašek gebruikt de zwarte humor, maakt de zware situatie belachelijk en op deze wijze gedraagt zich Švejk. Er ontstaat het aantal komische situaties waarin Švejk een probleem ironisch aanpakt.

In mijn mening laat Hašek zijn lezer op de eerste instantie nadenken of Švejk waar dermate stupide is, of hij de stupiditeit voorwendt om de zware situatie lichter te maken. Aan de andere kant, gezien het aantal situaties met Švejk's eenvoudige reacties, twijfel ik deze hypothese.

Ik denk niet dat Švejk eenvoudig is. Hij is een bohemien, hij zorgt niet ervoor dat hij begrepen wordt. Zijn humoristische verbeelding van de zware werkelijkheid is wat de roman humoristisch maakt en bewijst dus Heydrich's verklaring over de Tsjechische zwarte humor (zie hoofdstuk 3. 3). Er wordt verondersteld dat de lezer over Švejk's stupiditeit lacht, maar wie is er stupide? Švejk of de maatschappij, die hem niet snapt? Op dit moment denk ik niet meer dat Švejk stupide is, misschien is hij een onbegrepen genius en de maatschappij is stupide. De maatschappij wordt dan het onderwerp van de grap.

5.3 Vergelijking

Voor de tabel van vergelijking van de twee personages en verbeeldingen van de twee volken zie bijlage. Hierbij presenteer ik de uitleg van de tabel (zie bijlage 1).

A. Iniciatie mogelijk, de vriendschap is mogelijk te initiëren door hun gelijke humor en eenvoudige aanpak. Van Wezel zou eerst Švejk's gedrag als gelijke ironisatie en manier om de oorlog te bewerken zien en zou denken, dat Švejk op hem lijkt, maar Frank is een intelligente docent. Hij zou straks ontdekken, dat wat Švejk doet geen spel is.

B. Zeker mogelijk, misschien zouden ze vaak ruzie maken, maar Švejk is niet conflictrijk, hij zou weglopen. Nederlandse omgeving is beter voor Švejk, dankzij de tolerantie wordt hij begrepen en beter geaccepteerd dan in Praag.

C. De realistische aanpak van de werkelijkheid is een ander eigenschap die hen verbindt. Maar, Frank is melancholiek, waarvoor Švejk geen begrip zou hebben. Frank's begrip

van de oorlog is protestantisch, terwijl Švejk hem als kans ziet om zijn nationale trots te verbeelden.

D. Pragmatisme is onmogelijk te benaderen, doordat ik van geen bewijzen ervan bij Van Wezel's ben bewust.

E. Frank van Wezel is tolerant als representant van het Nederlandse volk. Aan de andere kant is Švejk niet tolerant, hij is een vrije bohemien, open, maar niet per se tolerant. Als van Wezel's bij de tolerantie zijn geduld toegeeft, is hun vriendschap mogelijk. Direct is de hypothese onbevestigbaar.

F. Wat het gevoel voor humor betreft, is er geen probleem tussen de twee. Beide hebben het gevoel voor humor en zouden hierdoor goede relatie hebben.

G. In het aspect van het drinken zijn de twee niet vergelijkbaar, doordat Švejk een accurate representatie van de Tsjechische alcoholiefhebber is. Van Wezel is kalmer en nuchterder. Nee dus, als ik strict de data analyseer. In de werkelijkheid zou dit aspect discutabel zijn.

5.4 Conclusie

Naar mijn mening bestaan er tussen Van Wezel en Švejk genoeg gelijkheden om samen overweg kunnen. Van Wezel zou, vooral aan het begin, van zijn genoot zich niets zich aantrekken en hem als een grapjas waarnemen met overdrijving en grap. Anderzijds zie ik Frank als zeer intelligent mens, hij is scherpzinnig en als docent kan hij men schatten. Hij zou vroeg ontdekken, dat Švejk's eenvoudigheid niet overdreven is, dat Švejk heus eenvoudig en bohémisch is.

Frank is echter open en zeer tolerant, hierdoor hij waarschijnlijk Švejk zou tolereren. Tolereren, niet leuk vinden. Švejk, als vrije bohemien, maakt zich geen zorgen over zijn impressie op het publiek of wie wat over hem denkt. Hij zou Franks ideeën niet zeer waarnemen misschien noch luisteren. Naar mijn mening zouden ze uiteindelijk de connectie, die zo belangrijk is voor een vriendschap, missen.

Pragmatisch, als de menselijke vriendschap geëvalueerd zou kunnen worden als mogelijk of onmogelijk op basis van een percentage van eigenschappen die ze gemeen hebben, zouden naar mijn mening Frank Van Wezel, prototype van oorlogse Nederlander, en Josef Švejk, prototype van oorlogse Tsjech, een vriendschap kunnen bereiken. Niettemin, zou ik de empathie en verbinding, die voor vrienden zo belangrijk is, overwegen, zouden de twee in mijn mening elkaar tolereren, maar nooit ware vrienden worden.

6 CONCLUSIE

De definitie van een Nederlander is moeilijk te bereiken. Op basis van stereotypen kan ik hem als een tolerante maar onbeschaamde en gierige barbar zien. Tegelijkertijd blijkt hij in de werkelijkheid tot een collectief bij te horen van nuchtere actieve agendamannen met gelijke rechten. Tegen hem staat stereotypisch een passieve dronkene Tsjech die zich afsluit van de wereld. In de werkelijkheid is een Tsjech pragmatisch en hardwerkend, oprecht en spaarzaam. Alhoewel bestaat er het aantal gelijkheden. Beide volken zijn realistisch, hardwerkend, oprecht, spaarzaam en houden ervan om te feesten.

Hoewel Nederland in de oorlog tot de neutrale landen rekende, nam het land wel deel bij de gevechten. Het Nederlandse leger ontstond om de grenzen te bewaken en de koloniën te beschermen in het Oost-Indië. Tsjechen anderzijds vochten actief in de oorlog. Ze werden leden van het Oostenrijke leger, ook stonden ze ertegen in de legies. Na de oorlog kregen ze hun eigen staat en ontwikkelden ze hun economische en culturele heritage.

De kwestie van de nationale identiteit wordt in Europa al in de 19e eeuw behandeld. Aan het einde van de eeuw dringen de volken door elkaar en elkaar beïnvloeden. De vereniging wordt niettemin gestoord op politiek gebied door Duitsland, het land dat paradoxaal het meest streeft naar de culturele interconnectie. Het Nederlandse volk gaat naar de oorlog kalm maar niet klaar. Het snel gestelde leger is weinig krijgshartig. In Nederlanders wekt de oorlog de saamhorigheid, de hulpvaardigheid en open armen op voor de vluchtelingen. Na de oorlog verandert er in de maatschappij voornamelijk de positie van de vrouw. In de Tsjechen wekt de oorlog en vooral de naoorlogse situatie de nationale troost op. Het nieuwe land Tsjechoslowakijë wordt symbol van vrijheid en democratie. Er ontstaat een Tsjechisch Gouden tijdperk – het volk is hardwerkend, geletterd, trots en vol zwarte humor.

Toenmalige Nederlandse maatschappij beschrijft A. M. De Jong in zijn roman ‘Frank van Wezels roemruchte jaren’. In de vóóroorlogse jaren behandelen hun volk ook Nescio en Willem Elsschot, die over Vlamingen schrijft. De Tsjechen worden verbeeld door Jaroslav Hašek (in ‘Lotgevallen van de brave Soldaat Švejk’, Jaroslav Vrchlický en Jan Neruda).

In mijn onderzoek stel ik een aantal vragen. ‘Welke Nederlandse karaktertrekken worden in ‘Frank van Wezels roemruchte jaren verbeeld?’ en ‘Welke Tsjechische karaktertrekken verbeeldt Hašek in ‘Lotgevallen van de brave Soldaat Švejk?’ Zijn de twee juiste representanten van hun volken? Waar lijken ze op elkaar en waar verschillen ze in?

In de conclusie ontdek ik dat van Wezel en Švejk als ‘De Nederlander’ en ‘De Tsjech’ relatief op elkaar lijken. Beiden zijn realistisch, oprecht en tolerant. Beiden veroorzaken grappige situaties, maar terwijl Frank dat als ‘de lachende bestie doet’, wordt Švejk het voorwerp van de grap (tenminst op de eerste instantie). Ze verschillen in hun aanpak van de werkelijkheid – terwijl Frank melancholisch wordt, neemt de oorlog Švejk realistisch en pragmatisch.

Eindelijk kom ik tot conclusie dat Frank het juiste beeld van een Nederlander voorstelt. Švejk is anderzijds geen authentieke representatie van de Tsjech, maar Hašek toont de Tsjechische karakter op andere personages (Bretschneider, Palivec).

Ik vind het moeilijk mijn initiele vraag te beantwoorden. Ik vroeg me af of van Wezel als ‘de Nederlander’ en Švejk als ‘de Tsjech’ vriendschap zouden kunnen bereiken. Concluderend vind ik het mogelijk, als we hen nakijken als twee ensembles van typische Nederlandse en Tsjechische karaktertrekken. Maar als we hun karakter in overwegingnemen, zouden de twee de band missen. Concluderend, zouden de twee mannen ontmoeten, zouden ze elkaar tolereren, maar doordat ze het bond zouden missen, nooit vrienden worden. Aan de andere hand, gezien Švejks bohemistische karakter, vraag ik me af: Als hij niet omheen kan met vriendelijke, grappige, tolerante Frank van Wezels, wie zou hij kunnen bevrienden?

7 VERMEELDING LITERATUUR- EN ANDERE BRONNEN

Amasekara/Bagaric 2001 – Amasekara, K., Bagaric, M: 'The legalisation of euthanasia in the Netherlands. Lessons to be learnt.' In: *Monash University law review*. Monash University. Faculty of Law. 2001 ;27(2):179-196.

Balla/Sterbling 1998 – Bálint Balla, Anton Sterbling: *Ethnicity, nation, culture. Central and East European perspectives (Beiträge zur Osteuropaforschung)*. Hamburg: Kramer, 1998.

Binneveld 2001 – Johannes Martinus Wouter Binneveld: *Leven naast de ca catastrofe: Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Hilversum: Verloren, 2001.

Bogaers 2016 - Llewellyn C.J.J Bogaers: *De Nederlandse identiteit in historisch perspectief: Lezing voor Dynamiek Stichting voor Cultuurhistorisch Onderzoek*. Utrecht, 2016. URL: <http://levendverleden.nl/wp-content/uploads/2017/10/Nederlandse-identiteit-in-historisch-perspectief.pdf> [geraadpleegd 5.04.2020].

Bolt 2018 – Rodney Bolt: *The Xenophobes Guide to the Dutch*. Londen: Oval books, 2018. URL: <https://books.google.cz/books?id=UKYmBAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=The+Xenophobe%27s+Guide+to+the+Dutch&hl=nl&sa=X&ved=0ahUKEwjJgJSgruroAhW0xMQBH WuKDrGQ6AEINDAB#v=onepage&q=The%20Xenophobe's%20Guide%20to%20the%20Dutch&f=false> [geraadpleegd op 18.10.2020].

Bos 2007 - Meno Bos: 'De opvang van Belgische vluchtelingen in de Eerste Wereldoorlog: 'Heel Belgenland leek richting de grens te strompelen. ' In: *Historisch Nieuwsblad* (90)2007URL :<https://www.historischnieuwsblad.nl/de-opvang-van-belgische-vluchtelingen-in-de-eerste-wereldoorlog/> [geraadpleegd 19.03.2020].

Bouma/Vos 2018 – Kaya Bouma en Maaike Vos: 'Vandaag begint het academisch jaar. Hoe leuk is studeren nog anno 2018?' In: *de Volkskrant* 03.09.2018. URL: <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/vandaag-begint-het-academisch-jaar-hoe-leuk-is-studeren-nog-anno-2018~b05b96b4/#&gid=1&pid=1> [geraadpleegd 04.09.2018].

Buchert 2019 – Viliam Buchert: 'Nejbohatší Čech Petr Kellner to schytal za svá slova o politice a společnosti.: Přitom měl pravdu'. In: *Reflex*. 08.08.2019. URL: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/96868/nejbohatsi-cech-petr-kellner-to-schytal-za-sva-slova-o-politice-a-spolecnosti-pritom-mel-pravdu.html> [geraadpleegd op 04.01.2020].

Bžoch 2018 – Adam Bžoch: *Stručné dějiny nizozemské literatury*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018.

Čermák 2015 – Miloš Čermák. 'Češi jsou pasivní a mají daleko k činům. Přesto je hezké v Česku žít, říká Američan.' In: *Hospodářské noviny* 16.12.2015. URL: <https://archiv.ihned.cz/c1-64983250-socialni-site-milose-cermaka-cesi-jsou-pasivni-a-maji-daleko-k-cinum-presto-je-hezke-v-cesku-zit-rika-american> [geraadpleegd 15.04.2020].

De Jong 1969 - Adrianus Michiel De Jong: *Frank van Wezels roemruchte jaren en notities van een landstormman* . Amsterdam/Antwerpen: Em. Querido's Uitgeverij, 1969.

De Kampioen 1972 - Elsevier: *Camping Elsevier*, 1972(4), p.225 ISSN 0022-8265. [geraadpleegd 14.04.2020].

de Lange 2017 – Henny de Lange: 'Romantisch overwinteren'. In: *Trouw*, de Verdieping 08.12.2017: 2-3.

De Ridder 2001 – Matthijs De Ridder: *Aan Borms.: Willem Elsschot, een politiek schrijver*. Amsterdam: Manteau, 2001.

De Roodt 2001 – Evelyn de Roodt: 'Reacties van Nederlanders op vluchtelingen tijdens de Eerste Wereldoorlog.' In BINNEVELD, Hans. *Leven naast de catastrofe: Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2001.

Doležal 2018 – Miloš Doležal: 'Martin Surozs: Pepíci.' In: *Český rozhlas plus* [online]. 2018 Beschikbaar op: <<https://plus.rozhlas.cz/mariusz-surosz-pepici-7174871>> [geraadpleegd op 05.10.2019].

Faulkner 2019 – Mark Faulkner: 'Making sense of the Czech culture : what's with the attitude?' In: *Urban adventures - Intrepid* 20.10.2020. URL: <https://www.urbanadventures.com/blog/making-sense-of-czech-culture-whats-with-the-attitude>[geraadpleegd op 05.10.2019]

Froger 2016 – Willem Froger: 'Enkelebeschouwingen over de moderniseering van het leger', 361 In: *Drs. F. Staarman*. URL: <http://www.alfredstaarman.nl/wp-content/uploads/2016/01/fuseliers-WOI-Arma-jrg-38.pdf> [geraadpleegd op 16.04.2020]

Gajanová 1969 – Alena Gayanová: 'Ke vzniku a úkolům československé zahraniční politiky a k metodám a charakteru československé diplomacie' In: *Mezinárodní vztahy* (4) 43-54

Hašek 2001 – Jaroslav Hašek: *De lotgevallen van de brave soldaat Švejk*. Amsterdam: Pegasus, 2001.

Hladná 2016 – Renáta Hladná: 'Pivo levnější než voda? V zemi, která drží první příčku v konzumaci alkoholu mezi dětmi v Evropě?' In: *Vláda České republiky* 29.01.2016 URL: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogova-politika/media/pivo-levnejsi-nez-voda--v-zemi--ktera-drzi-prvni-prickou-v-konzumaci-alkoholu-mezi-detmi-v-evrope---139750/> [geraadpleegd op 05.10.2019].

Jemielniak/ Kociatkiewicz 2009 – Dariusz Jemielniak, Jerzy Kociatkiewicz: *Handbook of research on knowledge-intensive organizations*. Hershey, PA: Information Science Reference, 2009

Kohák 2013 – Erazim Kohák: *Kulturní totožnost a obecné lidství v českém myšlení*. Praag: Filosofia, 2013.

Koninklijk Huis 2007 - *Toespraak van Prinses Máxima, 24 september 2007*. Den Haag, 2007. URL: <https://www.koninklijkhuis.nl/documenten/toespraken/2007/09/24/toespraak-van-prinses-maxima-24-september-2007> [geraadpleegd op 20.09.2019]

Kopeček 2017 – Pavel Kopeček: *Světové dějiny 20. století*. Olomouc [Studijní opora UP PdF.] 2017. URL: <http://ksv.upol.cz/txt/SDe20S.pdf> [geraadpleegd op 15.04.2020].

Kossmann 1976 - Ernst Heinrich Kossmann: *De Lage Landen 1780/1980: Twee Eeuwen Nederland en België: Deel I 1780-1914*. Amsterdam: Agon, 1976

Kraaijavanger 2018 – Caroline Kraaijavanger. 'Hoe de Eerste Wereldoorlog Nederland voorgoed veranderde.' In: *Scientias* 03.02.2018 URL: <https://www.scientias.nl/hoe-eerste-wereldoorlog-nederland-voorgoed-veranderde/> [geraadpleegd op 20.03.2020].

Krejčí 1931 – František Václav Krejčí: *Češtství a Evropanství: Úvahy o naší kulturní orientaci*. Praag: Orbis, 1931.

Krijt, Goedhart 2014 – Kryštof Krijt, Pieter J. Goedhart.: *Sýrové pivo: (překvapivé) česko-nizozemské souvislosti*. Praag: Lidové noviny, 2014

Krstanov 2019 – Zdravko Krstanov. 'Neobklopujte se Čechy, budete šťastnější, říkají expati o životě v Česku'. In: *Forbes* 03.12.2019 URL: <https://www.forbes.cz/neobklopujte-se-cechy-budete-stastnejsi-rikaji-expati-o-zivote-v-cesku/> [geraadpleegd op 12.03.2020].

Kuipers 1999 – Willem Kuipers. 'Alcohol is de melk van de politiek'. In: *De Volkskrant* 21.05.1999. URL <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/alcohol-is-de-melk-van-de-politiek~b0de6336/> [geraadpleegd 17.04.2020].

Leersen 2011 – Joep Leersen: *Spiegelpaleis Europa: Europese cultuur als mythe en beeldvorming*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2011.

Machala 2015 – Lubomír Machala: *Panorama české literatury – 1. díl (do roku 1989)*. Praag: Universum, 2015.

Meinecke 1970 – Friedrich Meinecke: *Cosmopolitanism and the national state*. Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1970.

Neruda 1895 – Jan Neruda: 'Jak to přišlo, že dne 20. srpna 1849, o půl jedné s poledne, Rakousko nebylo rozbořeno.' URL: https://cs.wikisource.org/wiki/Pov%C3%ADdky_malostransk%C3%A9/Jak_to_p%C5%99i%C5%A1lo,_%C5%BEE_dne_20._srpna_1849,_o_p%C5%AFI_jedn%C3%A9_s_poledne,_Rakousko_nebylo_rozbo%C5%99eno [geraadpleegd op 30.03.2020]

Nguyen Jirásková 2017 – Duong Nguyen Jirásková. *Banánovédítě: Vietnamka v české džungli*. Brno: BizBooks, 2017.

Ongepubliceerde bronnen:

Pleij 2016 – Herman Pleij. *Moet kunnen, op zoek naar een Nederlandse identiteit*. Amsterdam: Prometheus, 2016.

Pohorský 1961 – Miloš Pohorský: 'Literatura druhé poloviny devatenáctého století'. In: *Dějiny české literatury* 3 1961: 294-321. URL <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/dejiny/hcl/dcl3/14.pdf> [geraadpleegd op 29.03.2020]

Šajtar 2018 – Jaroslav Šajtar '11. 11. dozněly poslední výstřely a Velká válka skončila'. In: *Reflex* 11. 11. 2018 URL <https://www.reflex.cz/clanek/historie/91044/11-11-v-11-hodin-dozněly-posledni-vystrely-a-velka-valka-skoncila-posledni-den-zemrelo-11-tisic-vojaku.html>[geraadpleegd 06.02.2020].

Schrevel 1992 – Margreet Schreve 'JONG, Adrianus Michiel de' In: *BWSA*, 1992 (5), p.133-138 URL <http://hdl.handle.net/10622/B2F85E5C-D094-4CB3-977F-306A6A2A09BF> [geraadpleegd 14.04.2020].

Šedivý 2014 – Ivan Šedivý: *Češi, české země a velká válka 1914-1918*. Praag: NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

Staarman 2016 – Alfred Staarman: *De Slechtste fuseliers bestemmen tot vlammenwerpers*. URL: <http://www.alfredstaarman.nl/wp-content/uploads/2016/01/fuseliers-WOI-Arma-jrg-38.pdf>.

Van Bork/Verkruisse 1985 – Gerrit Jan Van Bork, Paul Verkruisse: *De Nederlandse en Vlaamse auteurs: Van Middeleeuwen tot heden met inbegrip van de Friese auteurs*. Weesp: De Haan, 1985.

Van Dale 2015 - *Van Dale: Groot woordenboek van de Nederlandse taal*. Utrecht: Van Dale Uitgeverij, 2015.

VAN DALE 2020 – Gratis Woordenboek Van Dale. URL: <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/burgerschap#.XphQGMgzbIU> [geraadpleegd op 20.09.2020]

Van der Bas 2018 – Cornelis van der Bas. 'De Eerste Wereldoorlog in Nederland.' In: *Eerste wereldoorlog* URL: <http://www.eerstewereldoorlog.nu/nederland-wo1/> [geraadpleegd op 20.03.2020].

Van Welzen 2018 – Joris van Welzen. 'Uit onderzoek blijken Nederlanders de meest avontuurlijke mensen ter wereld te zijn!' In: *Gewoon voor hem* URL: <https://www.gewoonvoorhem.nl/nederlanders-avontuurlijke-mensen> [geraadpleegd op 15.04.2020].

Vítek 1911 – B. Vítek: *Jan Neruda: Čech a člověk v jeho spisech: naše otázky a problémy*. Praha: Josef Pelcl, 1911

Woolcot 2014 – Simon Woolcot. *Stuff Dutch people hate*. URL: <https://amsterdamshallowman.com/2014/08/stuff-dutch-people-hate.html#.XpWfscgzbIU> [geraadpleegd op 14.04.2020]

Zatloukal 2019 – Jiří Zatloukal. 'Esej: Kdo jsou to Češi' In: *Euro* URL: <https://www.euro.cz/blogy/kdo-jsou-cesi-1473227> [geraadpleegd op 15.04.2020].

8 BIJLAGE 1: VERGELIJKING VAN VAN WEZEL EN ŠVEJK

Rank	Omstandigheid of Karaktertrek	van Wezel	Švejk	Gelijkenis	Vershill	Mogelijkheid van vriendschap samenwerking
A.	Eenvoudigheid Stupiditeit	Ja, voorgewend	Ja, reel		X	Iniciatie mogelijk
B.	Direktheid	Ja, Nederlander	Ja, schadelijk voor de intolerante Tsjechische maatschappij	X		Mogelijk
C.	Realisme		Ja, hij adapteerd zich snel op het feit dat oorlog is begonnen	X		Mogelijk
D.	Pragmatisme	Nee, geen bewijs gevonden	Ja, één van zijn opmerkelijke karaktertrekken		X	Onmogelijk
E.	Tolerantie	Adaptibiliteit	Ja, een bohemien	X		Mogelijk
F.	Humor	Met opzet	Indirect		X	Mogelijk
G.	Drinken	Thé voor de gezelligheid	Alcoholische dranken	X		Onmogelijk, maar discutabel

10 VERMELDING VAN TABELLEN

Tabel 1: Vergelijking van typische eigenschappen van de twee naties

11 TSJECHISCHE SAMENVATTING

Ve své bakalářské práci se zabývám nizozemstvím a češtvím v období od konce 19. století do poválečných let. V této době dochází v Evropě k mocné vlně národního uvědomění pod vlivem ideologií romantismu, která ovlivňuje národní myšlení jak Nizozemců tak především Čechů, pro které představuje prvotní impuls k akci končící odtržením od habsburské monarchie a vznikem vůbec prvního českého národního státu. Nizozemsko se zase rozvíjí hlavně po ekonomické stránce.

Od prvotních definic základních sociodemografických pojmů se přesouvám k definici Nizozemce a Čecha jak na základě stereotypů, tak na základě výsledků sociodemografických výzkumů. Dále se zabývám historickým kontextem práce, na který navazuji v kapitole zaměřené na národní uvědomění v probraném období. Nakonec se věnuji třem nizozemsky a třem česky píšícím autorům, kteří se zabývali svými národy ve své době.

Ve výzkumné části se zabývám dvěma literárními děly, která popisují nizozemskou a českou společnost v období první světové války. Pro jejich autentičnost jsem si vybrala nizozemský román Frank van Wezels roemruchte jaren a českou klasiku Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války, ve kterých se oba autoři snažili co nejlépe popsat svůj lid ve válečném období.

12 ABSTRACT

The thesis focuses on the Dutch and the Czech national feeling in the period of the end of the nineteenth century until the years after the First World War. These times are significant because of the wave of nationalism going through Europe influenced by the romantic ideology. The romantism influenced the national feeling by both the Dutch and the Czech. For Czech people it meant an impuls to action and their fight ended by creating a the first ever Czechnational state. For The Netherlands is this the period of the economical developement.

At first I declare the definition of the Dutch and the Czech nation based on stereotypes and results of the demographical researches. I follow up with the historicalcontext of the thesis and further with the national feeling of those times. I finalize my theoretical research by mentioning writers creating in both languages who engaged in the seeking of the national treasure and the illustration of their nations in their works.

In the research I focus on two literary works which illustrate the Dutch and the Czech society during the First World War. I decide for the Dutch novel 'Frank van Wezels roemruchte jaren' and the Czech opus 'Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války' in which both the auteurs aimed to illustrate their nations.

13 FORMELE ANOTATIE IN HET TSJECHISCH

Jméno autora: Julie Wolfová

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci,

Katedra nederlandistiky

Název diplomové práce: Op zoek naar het Nederlandse en Tsjechische nationale gevoel in literatuur van het begin van de 20e eeuw: Vergelijking van Frank van Wezel en Soldaat Švejk

Anglický název diplomové práce: In Search of the Dutch and the Czech national feeling in the literature of the beginning of the 20th century: Comparison of Frank van Wezel and Soldier Svejk

Český název diplomové práce: Cesta za nizozemstvím a češtvím v literatuře na počátku dvacátého století: Srovnání Franka van Wezelse a vojáka Švejka

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Pavlína Knap-Dlouhá, PhD.

Počet znaků (bez mezer): 10 013

Počet stránek: 57 (včetně přílohy 58)

Počet příloh: 1

Počet použitých titulů: 49

a) literární zdroje: 26

b) internetové zdroje: 23

Klíčová slova: národ, národnost, národní uvědomění, národní literatura, Nizozemec, Čech, první světová válka

Krátká charakteristika:

Tato diplomová práce se zabývá charakteristikou Nizozemce a Čecha nejprve obecně a poté v období přelomu devatenáctého a dvacátého století. Výzkumná část práce se zabývá aplikací poznatků o nizozemském a českém charakteru na dvě vybraná literární díla z daného období, a tedy Frank van Wezels roemruchte jaren a Osudy dobrého vojáka Švejka.

Účelem práce je zjistit, zda je možné hlavní postavy obou románů považovat za typické představitele svých národů a pokud ano, dokázaly by tyto dva fiktivní představitelé spolupracovat nebo se dokonce přátelit?